

B

679.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
IN SEVEN VOLUMES
BY NATHANIEL BENTLEY
VOL. III.
BOSTON: PUBLISHED BY
J. B. ALLEN, 1822.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 679.

הפליטה

הבא להגיד לבעלי ברית אברם ולכל חכם לב

פליטת סופרים וספרים

פליטת בת יהודה

רשום בכתב אמת

מאת הרב החכם הכולל החוקר הגדול אבי דורשי קדמוניות ישראל

כמוהר"ר יום טוב ליפמן צונץ נ"י

ונלוח אליו איזה הערות וחקירות על אודות המחברים עם איזה שירים
והעתקות מתוך הספרים הנרשמים. מאת הצעיר לימים חכם לכב ואמיץ
כח בתורה, דורש וחוקר במעמקי קדמוניות

כמוה' שניאור זקש נ"י ממדינת רוסיא.

יצא לאור ע"י האחים

מרדכי ליב ואפרים ביסליכיס.

ברלין תר"י.

בהוצאות כה' שמואל בר' יהודה לאווענהערץ נ"י.

ס' שפת יתר מאבן עזרה, מאמר יקוו המים למהר"ש בן תיבון, מורה המורה
 לרש"ט פלקיירא. חכמים ונבונים ראום ויאשרום, כאשר הגידו
 והעידו מגידי חדשות לבית ישראל המודיעים אשר נעשה בעמינו מיום
 ליום ומהודש לחודש בכל החכמות והלימודים. והי' רנה ושמחה
 למבקשי החכמה בהגלות נגלות חכמות חכמי קדם, אשר יגלו חדשות
 ונצורות בסיפורי התולדות, ובפרט בקורות כל לימוד וכל חכמה.
 והנה כל מעשי ודרכי ללקוט שושנים, מספרי צדיקים אבותינו ז"ל, וכל
 חשק לכבי להפיץ אור יצא מאורות הגדולים, הלא הם כתובים על
 ראש ספר יקוו המיט להחכם האדיר אבי המעתיקים בן תיבון.
 ועיין במכתב אשר כתב החכם הנודע בשערים יוליוס פירשט במכתב
 עתי להחכם הגדול גייגער (כרך ג' חוברת ב') ע"ד הכתבי יד אשר חנני ה'.
 ועוד ידי גשויה להדפיס אי"ה כמה ספרים לתועלת אחינו בית ישראל
 דורשי צדק וישרי לב השואפים להעמיק בחכמה וכמדות והשכיל לבותם.
 אף כי הוצאת הדפוס תהיה עלי לשורה לא אוכל שאת. ומי יקום אותי, כי
 קטן אני, או מי יתמכני; בכל זאת אבטח בה! ולא אפחד לעשות, כי
 לא אוכל למנוע מנפשי התשוקה הבוררת בי כשלהבת יה להביא לאור
 עולם הספרים אשר בלבי. וזה הוא האמת אשר לעולם יעמוד: ואמר
 נא בני העולם את אשר יחפצו ולא יאמינו כי, אני יודע מחשבת לבי,
 והי' רואה בתוכו. ומעיה אני עלי שמים וארץ אם הי' בכוחי להדפיס
 מולם או חלק מהם. (כי רבים כמה חכ"י אשר חנני ח' מעת החילותי
 לבקשם ככסף וכמטמונים.) ואת היתה שמחתי! ואת היתה נחמתי!
 אולם שיבה נזרקה בי וכשל כוחי מאוד והימים ידברו אל נפשי
 לאמר: שוב נא אל בית אבותיך ואסוף מעט צרי למשיבת ימי הזקנה,
 אשר אין חפץ בם, ולא עתה העת לעשות עוד מקנה וקנין. ע"כ
 חכרתי חזמן הוה אשר עומד לפני, למכור החפצים והסגולות האלה,
 לאשר יחפוץ לקנותם ואשר יודע ערכם. הפנינים ההמה היו לי
 לששון כמה שנים להשתעשע באמרות טהורות וקדושות האלו אשר
 טעמתי בהם פעמים הרבה טעם לשד השמן ונופת צופים. וכאשר
 ראיתי ונתון אל לבי גזירת שוכן שמים, שלא יבואו הספרים ההמה

למית הדפוס, כי לא עשרתי ולא מצאתי און לי, אמרתי להדפיס השומתם; למען לא יאבדו שמות חמכרים גדולי ישראל אשר בארצות החיים, אשר כלו זמיהם בתורה וזכמתם וזכדק וזישר, ולא זכו עד היום, שישא אדם את שמותם על שפתו וזתחי הרשימה הזאת לפליטה. — ואקזה כי לא תהי הדפסת הרשימה קלה בעיני החכמים היודעים מעלת וערך רשימות כאלה. כי מאז התחיל בזכ החכמה להאיר בלכות אוהביה, יקרה ונכבדה מאד רשימת שמות הגדולים אשר בארץ המה, אשר תכונה (כיבליאָגראַפֿיע) כן אצל חכמינו וכן אצל חכמי האומות, וספרים רבים חוכרו כזה בינינו וכיניהם, כנודע לכל החכמים. והחוקר הגדול ד' צונץ בספרו הגדול והחדש, המכונה (צור געשיכטע אונד ליטעראטור) רשם כמעט כל המון הרשימות הנרשמות על דבר ספרינו מעודם עד היום הזה; ונכבדות ידבר בהם שם. ומה יפו כל המון הרשימות כמו שם הגדולים וכו' וכו'! אולם אינו דומה שמיעה לראיי; כי הרשימה הזאת נרשמה ונכתבה מאת החכם ד' צונץ אשר עיניו ראו אותם אחד לאחד. זכרה לו אלהי לטובה! כי פנה לדבר הזה מכל טרדותיו לטובת חכמת ישראל. אפס כי טרוד מאד החכם ראש המבקרים הנודע בקצוי ארץ ד' צונץ שי' וקצר לפעמים באיזה מקומות מהרשימה במקום שיש להאריך; לכן שמתתי כי פגעתתי פה איש אשר לא יתדל לרדוש בדברי קדמונינו ז"ל יומם ולילה ולא ישבות מהוציא דברים עתיקים מתהום הנשיה ה"ה החכם השלם צעיר לימים וזקן כשכלו הוד מוה' שניאור זקש שי' בן הרב הגאון כמוה' צמח זקש נר"ו אב"ד דק"ק זאגרא חדש אשר הוציא לאור שני חבורים יקרים, שם האחד: **היונה** או כנסת ישראל מכתב עתי כולל כל הנוגע לחכמת ישראל; ושם השני: **התחיה**, אשר תחיה לעתים ספרי מתי אשר לא נדפסו עוד, או אשר נדפסו פעם אחת ועין לא תשורם; עם הערות על אדות מחכריהם והשכלות בדכריהם. ואחלה פניו גם הוא להוסיף מעט איזה דרישות בהספרים הנרשמים ולהעתיק משם איזה דברים יקרים, ונענה לי האיש היקר ההוא. ואמנם גם כזה לא הרביתי להראות גודל ערך חכ"י האלה. ונכון לבי כטוח כי הרב החכם הכולל דאָקטאָר צונץ, עוד יגלה לנו חדשות בתולדות ספרינו וספרינו על פי הספרים הנרשמים

רשימת שמנים כתבי יד יקרים.

Cod. 1. (נייר 8)

א) רקוח אבן מאשוייא, והוא הספר השלישי לחבורו בסמים ונחלק לשני חלקים. ובכ"י הזה רק הכלל הראשון וכו"כ פרקים. והפרק הראשון ידבר במרקחות [והוא לפי דעתי ס' המרקחות ברשימת וויען סימן ק"ע] והשנים עשר בשמנים. וזה סיומו: תמה מלאכת הספר הזה מהרפואות המורכבות וכלליות ונתחיל עתה עם עזר אלהי ספר הרפואות הפשוטות והסמים נפרדים. ישתבח ויתברך וית' מכתר היוצרים. תם. נשלם הספר השלישי מיואן דאמאשיאן והוא האנטיטוטארי. ת"ל.

ב) הענף הששי בארסים וסמי המות בארבעה מאמרים, והאופן השביעי בקשויט ג"כ בארבעה מאמרים. יתחיל: המאמר הראשון כשרש מה שיודע מעניני הארסים וסמי המות ופרוק המאמר ברפואות הארסים וסמי המות שאינם בעלי חיים. וזה סיומו: ותצוק על הצפורן מים ושמן פושרים ותניח עליו אחר זה ואחריו אספלגנית באסליקון.

Cod. 2. (נייר 8)

א) קצור ממאמר החכם ארנאב דוילה נוכח במשפטי הכוכבים המתיחסים אל מלאכת הרפואה, העתיקו ר' יעקב בר יהודה קאבריש בכרצילונה בחדש תשרי קמ"ב לפ"ק.

ב) חבור בחכמת החזיון הנצרכה לעניני הרפואה נעתק מלשון הגרי ללשון נוצרי ואחר כן לשפה עבריה. וכראשו הקדמה קטנה. והחבור בעצמו מתחיל: כתב גדול הרופאים אבוקראש הנעדר הידיעה בחכמת החזיון הוא נמשל אל הנער אשר באפלה ממשש.

ג) כלל קטן כמה שיעטרך הרופא אל חכמת הכוכבים. תחלתו: נאם דוד בן יום טוב לפי שכבר התבאר שצורות אשר בעולם ההרכבה נשמעות לצורות הגלגליות. וזה סיומו: לאל יתברך רופא כל כשר ומפליא לעשות אין עוד מלכדו.

ד' [מכתיבה אחרת] **תשובה** על דין שחיטה המתחלת בהקדמה חרוזית (מי ימן אפוא החרשתי וכו') ומסתעפת כנתיבות וענפים. ואלה דכריה האחרונים: ועיני כחינתו תחוינה מישרים והצדיקו את הצדיק ומורי וכבוד תורתו שלום אמן.

Cad, 3. (קלף 4)

א' **ספר מערכת אלהות** נחלק למערכות ולשערים ולא לפרקים ובראשו ארבעה חרוזים (פתח אולם סוגר וכו'), ואחר סיום הספר בדפוס עוד ככ"י הזה דף שלם בכיאר מעשה בראשית על דרך הספירות יחזיל: כתב ר' יעקב בר ששת ז"ל מלשון החכם ר' יוסף בר שמואל בפ' בראשית וכו'. וסמוך לו מאמר באותו הענין אשר בא לידי המחבר ואמרו לו כי הוא מלשון הרמב"ן ז"ל, וזה סיומו: וזה לממשלת רבות על מדת השוכ ועל מדת הרע עד כאן בא לידינו מכונו. תם ונשלם של"ע. וקודם ספר המערכת כתובים איזה ליקוטי קבלה.

ב' **חרוזים על עשר ספירות**: עיקר בשם פזושרשו, כתב מלכות בראשו וכו'.

ג' **מאמר ר"א מגרמיוא**: כל הנשמות מששת ימי בראשית מצויירות הם וכו'.

ד' **הקדמה חרוזית לכיאר המצוות**, המתחלת משה קבל תורה מסיני וכל אשר דבר ה', ומסיימת: בהיכלו כלו ונקראת רצון.

ה' **פירוש עשר ספירות על סדר שאלה ותשובה**, והן עשר שאלות, ובתשובות מוכא ה"ר עזריאל ז"ל, וקצת מהנה גם בספר דרך אמונה לר"ם גבאי.

ו' **מאמר על הספירות**, תחלתו: ספירה ראשונה הוא הכ"ע הוא הענין העלוי, והמאמר לא נשלם, ואצלו עיגול המצייר הסכמת עשרת הדברות והאיברים וכו' עם הספירות.

ז' **סוד של שם ארבע אותיות**. ענין נלקח מס' השם לר"א מגרמיוא, ומתוכר לו מאמר גדול מס' סודי רזי המתחיל סוד ה' ליריאנו זה סוד מעשה, וככ"י ארבעה דפים נכרכים שלא בסדר, ויהיו נקראים על הסדר הזה: דף ס"א, ס', ס"ג, ס"ב.

ח' **הלכות יצירה** (העוסק בספר יצירה יטהר עצמו וכו')

ברייתא של ס' יצירה, ופירושה לר' שבת הרופא (תחלתו; נתחיל פירוש תחלת בריאת בראשית; וסופו; שתיקה ושמירת לשון ודיבור אמת) וגמרא ס' יצירה (והיא נוסחה קצרה של ס' יצירה). גם כל הדברים האלה תכרם יתדיו ר"א מגרמיוא.

Cod. 4. (נייר 4)

א' שם של ע"ב ואיזה צירופים ותמורות.
ב' איזה פרקי ס' מערכת אלהות (כדפוס מדף ע"ש ע"ב עד פ"ד ע"ב) מהתיבות, "יאמרו שתי רשויות הן" עד תחלת מערכת השעם.

ג' לוח הספירות ממול מערכת עשרת הדברות.
ד' מאמר על שם של מ"ב וסוד הברכות, חסר בראשו.
ה' מאמר על מעשה בראשית המתחיל: אמרו הפילוסופים והם חכמי המחקר שהשם ב"ה טוב עד אין חקר.

ו' סוד שם המפורש. וכו' שימושי שם של ע"ב. וקצת המאמר נמצא בספר רזיאל מדף כ"ד ע"ב והלאה. וזה ראשיתו: אלהים למדתי מנעורי ועד הנה אני נפלאותיך נפלאות השם הנכבד וכו'. והחבור הלז לא יצא מידי רבינו משה בר נחמני ולא נכתב בירושלים כאשר עלה בדעת המעתיק.

Cod. 5. (נייר 4)

א' ספר הליקוטים והוא פירוש התפלות על פי הקבלה לר' משה זכות, ובראשו תפלות להמקובלים, וכסופו ששה פזמוני המחבר כתובים באותיות מרובעות ומנוקדות, והערות הרבה על הגליון.

Cod. 6. (קלף 4)

א' פירוש הראב"ע על תרי עשר, דניאל, רות, שיר השירים ואיכה. ועל גליון פירוש תרי עשר הערות והמעיר מרשים את שמו זא"ב ומביא לקוטים מס' שרשים לרד"ק, ומשם לקח גם המאמרים הנרשמים בשם ר' יוסף קמחי ור' משה קמחי ואכן נגאח זא"ב [הוא אכן בלעם], וסברות עצמו תחלבה בתיבות ולי נראה.

ב' פתרון מלות התרגום בדניאל (מן אודא הלכה עד מלתא ספת על ג"ג). והוא נלקח מס' השרשים.

Cod. 7. (חציו קלף 8)

באור קהלת לר' אברהם פריצול, אשר חברו באדר שנת רפ"א ויכתבה להקביל פני שר חכם ומיוחס, ואולם נמחק שם השיר וכתוב תחתיו הר' אלחנן יעל מפאנו בן השיר המנוח המרום הר' אברהם יגל נ"ע. וכשנת ש"ץ היה ר' אלחנן יעל מפאנו מגבירי ק"ק מנשוכה. הכתיבה נאה וכדף הראשון ציורים וכתב מוצהב.

Cod. 8. (קלף 4)

א' ס' חיי העולם הבא או ס' העגולים לר' אברהם אבולפיא והוא פירוש שם המפורש, ומסיים כשיר (רוח נבואה הוא מלמד בעלי מדע וכו'). ונצמד לו קונטרס אחר מזה המחבר על הענין ההוא, ראשיתו: דע כי אלה השמות כולם אשר הם מצורפים פה בפירוש הסודות של ע"ב אותיות אלה וכו'.

ב' [מכתיבה אחרת] קבלת עשר ספירות, השבעות וקמיעות.

ג' שיר המתחיל שמעו מלכים האויני קולי, רשום שלמה חוק.

ד' איזה צירופים מאותיות שם של ע"ב.

Cod. 9. (נייר 4)

א' שו"ת מכמה חכמי איטליא והרבה בכ"י ממש, ובפרט תשוכות ר' יעקב אבוהב, ר' יהודה בריאל, ר' חנניה קוים, ר' משה חניז, ר' יהודה אריה ממודינא (בענין חרם הצחוק, והיא כתובה פעמים גם נדפסה בספר פחד יצחק), ר' יצחק בר משה פורמיניני, ר' אברהם בר יוסף אירגאס, ר' מלאכי הכהן, ר' יצחק ידידיה בורגו, ר' יעקב ב' אברהם ישראל חוק, ר' ישמעאל כהן (משנת תקכ"ט) ורכנים רבים מדורות האחרונים.

ב' לקומי דינים מפוזרים.

ג' נוסח שטר קומפרומיסו ופירושו.

ד' עולם הפוך והוא ספור המגפה בוויניציא שנת ש"ץ חברו ר' אברהם קאטאלאנו, ובסופו שירים על הענין ההוא מכנו ר' משה. ה' כללי הדקדוק לר' שמואל דוד אוטולינגו [אשר היה בשנת תע"ו בוויניציא], נכתבים על ידי תלמידו ר' ישעיה בר יוסף רומאנין [מ"ץ דק"ק פיסארו בשנת תק"ט], ולא נשלמו.

ר' קונטרסים על תשובות ד' ז' ה' בשו"ת מים רכים, חברו ר' אליעזר בר יעקב סופינו כחדש כסלו תצ"ט בק"ק פיסא.

ז' : סלע המחלוקות [עיין Cod. 67], לא נשלם.

Cod. 10. (נייר 4) רשות בלשון וכתובה איטליאנית, ואיזה מהן בין שנת תקנ"ג ותקפ"ח, ושתיים נדרשו בק"ק פיסא. גם הספדים.

Cod. 11. (נייר 4) ס' המהלך עם פירושו וכראשו פתיחת ר' בנימין בר

השער בגדר השיר ולוח הטעמים, ואחריו שוגה בחיק

מעשה תורה לרכינו הקדוש.

מעשה דרוב"ל וכל ההמשך מס' מעשיות לרכינו נסים

ה' ארחות חיים לר' אליעזר הגדול. ידוע איך לא נחלקו

ל' ספר זרת הנקרא מנחת יהודה שונא הנשים, חברו ר' יהודה

שירים לר' מנחם עזריה פאדווה [מ"ץ דק"ק פירינצי בשנת

ועל גליון דף אחד לוח איזה ספרים שמסר הכותב לשומר.

פרקי חבוט הקבר ומאמר על עשרה הרוגי מלכות

צירת הדרכים ס' רפואה לאחמד בן אברהם ן' אבוכליה

תבון מרמון ספרד, והשלים העתקתו בשנת י"ט ד' אלול. נכתב ע"י

ומתחיל בשער השביעי למאמר השלישי.

(ז' זכרון המשלשלים, תרופות (שני דפים) Cod. 14.

(נייר 4)

ביאור ספר הרביעי מקאנון ג' סינא, וכתוב עליו: חיברו מאישטרי כלשום הנרבוני, וזה ראשיתו: הקדחת היא חום נכרי עד אומרו זיעיק בפעולות. והמפרש מביא לקושים מחבורי ר' ידעיה הכדרשי ור' משה הנרבוני וכן יעיש והרופאים גורדו וגירבט ותשימוש ועוד אחרים, וזה סיומו: עם שהטחול יותר קרוב מצד המצב ע"כ.

Cod. 15. (נייר 4)

(א) **פירוש תבון** על האופן הראשון מהקאנון הרביעי, מתחיל: אחר שדבר ג' סינא בספר השלישי בחליים המיוחדים לאיברים וכו', וכ"א דפים הראשונים בכתיבת בני מערב, ובדף כ"ב מתחיל בזה הלשון: בענינים יכדילו בקצת קדחות העפוש בין שתהיה התנועה וכו' עד אומרו: ולפיכך אמר זמנה סבתה, תם עד כאן מצאתי. ואח"כ יתחיל בדף הסמוך ענין אחר, תחלתו: באותות בשיית הליחה בזיעה, ואחריתו: או יבוא אחריו הקלות ר"ל שלא יאחר וכו'. והמבאר מזכיר הרבה פעמים את הרופא גינטיל [די פוליוני, ובטעות דפלוש ברשימת כ"י וזיען צד 167] אשר היה בשנת ק"ו.

(ב) **ביאור סמים לביים**, מתחיל: ואחר שהודעתך כוונת ס' התחיל בכיאר דבריו אמר הגנה הכורא ית' וכו', ומסיים: ממה שיאמת מדברי החכמים ושרשי התורה האל ית' תם ב"לאו.

(ג) הפרק הא' מהספר הב' מן המאמר הא' **במוג התרופות** ומושך והולך עד הפרק הד' אך לא נשלם.

Cod. 16. (נייר 4)

ביאור ר' ברוך בר יצחק ג' יעיש לספר הסמים הלביים שחבר ג' סינא, וזה סיומו: והנאמר יהיה מספיק בביאור זה הכלל הראשון מספר הסמים הלביים לכ"ס תם ונשלם.

Cod. 17. (רבו קלף 8)

(א) **ספר עולם קטן לן סינא**, והוא ס' קטן ברפואה בעשרה מאמרים, ומצוי גם בין ספרי די רוסי (cod. 624, 2), ועל השער חרוזות קרשקש נשיא לשכת המחבר.

ב' ערוך קצר כולל מלות הגיון ושבע ושמות הפילוסופים בלשון עברי ובלשון לטיני, רק שני דפים, ותחלתו: עצם.
ג' לוח שמות שרשים ועשבים וזרעונים ג' דפים ועוד כחצי עמוד סיום מפתח לאחד ספרי הרפואות ואחריו איזה סגולות בכתובה מטושטשת.

Cod. 18. (נייר 4)

ס' הכוזרי העתקת ר' יהודה תיבון (וכה נוסחאות שונות מנוסחת הרפום) עם ביאור נחמד לר' נתנאל ב' נחמיה כספי, וכלולים בתוכו כיאמרים מרכו של המבאר הוא ר' שלמה בר' מנחם המכונה פראט מיימון מחבר ספר עדות לישראל [ובטעות נרשם על שער הכ"י „ס' עדות לישראל פירוש על הכוזרי“], ובראש הספר מפתח יבאר בקצור הכלול בחמשת מאמריו והקדמת המעתיק ר' יהודה ג' גרדנאל וראשית העתקתו וז"ל שאלת ישמרך האל להודיעך הטענות והתשובות שאנו משיבים לחולקים עלינו מן הפילוסופים וחכמי דתי האומות והקראים וזכרתי מה ששמעתי מטענות החכם הישראלי הנקרא חבר עם מלך כוזר עד סוף הספר ע"כ ולא יותר מהעתקתו. ונכתב בכתובה יפה בשנת ר"ן ע"י ר' מנחם לחי בר אליה מן האדמים בשכונת העיר פורלי.

Codd. 19. (נייר 4)

השגות הראב"ד לחבור משנה תורה, ישן.

Codd. 20—29. (נייר 8)

עשרה פנקסים, ובהם תרצה"ה דפים כתובים על הרב משני עבריהם בכתובה דקה, הכל בכתב יד מחברם ר' מנחם עזריה פאדווה. ויש שם רמזים ופתיחות לדרושים אשר דרש הרב משנת תע"ד עד תקל"ג על כל פרשיות התורה בשכתות וכמועדים, גם הספדים וחידושים ודרושים על פסוקי נ"ך, על המדרש ועל התלמוד. ואיזה מאמרים על ענינים פדשים וכמה נוטריקון והערות.

בפנקס הראשון יש דרושים, לאיזה פרשיות של ס' בראשית ושל ס' דברים גם לפ' תרומה וכי תשא ולפסוקי שמואל משלי ותלים. וזמנם תע"ט עד תק"ה.

בפנקס השני דרושים על פרשיות ויגש עד משפטים ואיוה
נוטריקון בסופו.

בפנקס השלישי דרושים על פרשיות תרומה עד זאת תהיה
והספדים ודרשות לפ' שקלים, ובפ' תזריע מכתב על מנהגי ברית
מילה ותכותיו שמנים וחמשה פעמים בר"ת מילה, ובסופו נוטריקון.
בפנקס הרביעי יש דרושים מכראשית עד ויגש, ועל שלשה
דפים (נ"ט ע"א ע"ב) נוטריקון ור"ת.

בפנקס החמישי ימצאו הספדים ודרושים לס' בראשית, לפ' יתרו
תזריע, לשבת הגדול ולמועדים, וזמנם בין תפ"ו ותצ"ד, ודרוש אחד
משנת תקט"ו, ובתוכם דרוש על כדיקת חמץ בתוכחת מוסר.

בפנקס השישי דרושים מפרשת שמות והלאה כמעט על כל פרשיות
התורה, משנת תפ"ו, תפ"ח, תפ"ח, תפ"ח עד תק"ו ותקכ"ד. וגם שם
נוטריקון בסוף הפנקס.

בפנקס השביעי הדרושים על הפרשיות שלא כסדר וששה עשר
הספדים ובתוכם הספד על ר' חיים ג' עטר ועל ר' אפרים כהן מ"ץ
בק"ק מודינא. זמן כל אלה השנים תפ"ח עד תצ"א, תצ"ח, תק"ד,
ותק"ל. איוה נוטריקון בסופו.

בפנקס השמיני יבואו דרושים על עניני פרשיות נח עד חיי
שרה ואיוה פרשיות אחרות גם לשכתות המצוינות ולמועדי השנה.
ובסוף קצת הדרשות נרשמו השנים תקי"ז תקי"ח תקי"ט ותחתיהם
נרשם עוד שנת תקל"א.

בפנקס התשיעי חרושים ודרושים על מאמרי ש"ס ובפרשות על
פרק חלק, גם דרשות לפרשיות ולשכתות. וזמנם בשנות תק"ה,
תק"ד, תקכ"א, ותקכ"ג עד תקכ"ה, תק"ל ותקל"א.
בפנקס העשירי מאמרים במוסר ותשובה, ומאמר על הברת ה"א
ותי"ת אצל הקהמונים, והערות על דברי תלמוד ומדרש, ודרוש לפ'
שקלים משנת תקל"ב ודרוש אחר משנת תע"ד, ואחר לתשובה ודרוש
לשבת הגדול משנת תקל"ג.

Cod. 30. (נייר 8)

פנקס המחר הוא וכו' חידושי גמפ"ת וליקושי דינים, ובראש

ובסוף הקונטרס תמצא חשבון סך הדפים של כל מסכתא ומסכתא
מתלמוד בבלי הנדפס.

Cod. 31. (נייר 8)

קיצור-כוונות ליל פסח (ונכתב שנית על חתיכת קלף הדבוקה
על דף הראשון) וענין פסח מס' הכוונות, ומדף כ"ח ואילך העותק
מספר אחר. ומחובר אליו פירוש ההגדה על דרך הסוד אשר יתהל
אצל שאינו יודע לשאול, והמכתב מכתב בעל הפנקסים.

Cod. 32. (נייר 8)

א' ים התלמוד או שמות הכללים מכל הש"ס מהויקים כל
פלוגתא ופלוגתא של תנאים ואמוראים. על פי א"כ, הערך הראשון
אהל זרוק והאחרון תוך כדי דבור. **ב' מאמר בדקדוק לה"ק**, חסר משני עבריו. **ג' סדר תשליך** עם שמות וענין תשליך מס' חמדת ימים
ותפלה לשם ויחוד לערב יוה"כ. **ד' תפלה חוכרה מר' יהודה מצליח פאדוות ז"ל** — הוא אבס
הרכ בעל הפנקסים — תחלתה דבון כל העולמים מאצול כל באצל זכו'.

Cod. 33. (נייר 4)

א' משפט המולדות אשר הולך ומוינה ימי החדש והמולדות
כדיניהם להגיד עתידות בני אדם) והוא בראשיתו חסר וקרוע, וחמשה
דפים האחרונים נכרכים בחפך, והוא יפסוק באמצע אצל כוכב-נה.
ב' תפלות ושבתים הנלקחות מקובץ cod. 72 [עיינ עליו].
והכותב כתב בשנת השע"ב. גם זה חסר בראשו, ושלוש דפים הראשונים
חפשי ותהפך בסוף הספר. **ג' תקונת קרי ומסירת מודעא לר' אס"ן** בשנת תמ"ו עם אינה
תפלות.

ד' מנהגים ותפלות על פי הקבלה לליל ר"ה, נכתב בליורנו
תשרי התקמ"ח.

ה' חידושים ופירושים על פי הקבלה, חדשם המחבר
בשנת ש"ח בנברתין, וחסרים בסימן כ"ב.

Cod. 34. (רובו קלף 8)

(א) פרקי משה להרמב"ם בכ"ה מאמרים, חסר בראשו ומתחיל כסימן יוד למאמר השני. הכתיבה יפה ורשמי הסימנים אדומות.
(ב) פשוטים לבן רשד ברפוי חלאי הגוף כולל עשרים שערים, וזה ראשית דבריו; אחר התהלה לאל ית' חברתי ספר הכאתי בו כל הסוגים הנפרדים מסודרים כפי מעלתם בכל הגוף. הכתיבה דקה מאד.
(ג) פרקי אבוקרט בשבעה מאמרים. זה האחרון כתוב על נייר בכתיבה אחרת.

Cod. 35. (קלף 4)

(א) ספר מראשות הראש כרפואה בכ"ז מאמרים על פי ס' אבן ואפ"ד, נעתק מר' יהודה בן שלמה [בן נתן] מגוע ישי כשבעה עשר בשבט שנת קי"ב. בראש הספר לוח המאמרים והפרקים ואחריו רשימת מלות ערכיות מנטיעות וסממני רפואה על סדר א"ב ועל צדם פירוש והעתקה בלעז.
(ב) ספר רפואה בקדוח וכתלאי שטח הגוף והראש כשלשה מאמרים, מלוקט מחבורי האחרונים הרופאים גורדו וגילברד ורוגייר חסר בסופו.

Cod. 36. (קלף 2)

נשים וקדושה והפלאה מחבור משנה תורה בכתיבה נאה.

Codd. 37—40. (נייר 4)

מחזור מנהג ק"ק אויניון גכתב בשנת התפ"ב ע"י הסופר דוד בר שלמה צורף מוירונה; בכרך הראשון סדר של פסח ושבעות, בכרך השני סדר של סכות, בכרך השלישי סדר של ר"ה, ובכרך הרביעי סדר יום הכפורים.

Cod. 41. (נייר 4)

סדר ר"ה וליל העשור והוא מנהג קרפינטראץ, נכתב ע"י מרדכי דוד בר יחזקאל דסעדיה, והשלים את סדר ראש השנה כיום ששי כ' אלול תפ"ד.

Codd. 42—43. (נייר 4)

סדר יהכ"פ כפי מנחג קרפינטראץ נכתב ע"י עמנואל בר גר
דמיליאב, הכרך הראשון בשנת תנ"ג והשני בשנת תס"ט.

Cod. 44. (קלף 32)

מגלת אסתר נכתב בפיררה.

Cod. 45. (נייר 8)

א' סדר פתרון חלומות של יוסף הצדיק עם לוח קצר על
ענין החלומות מדי יום ביומם.

ב' שלש דרשות, הראשונה מר' אברהם מלומונטי והשתיים
מר' עזריאל בר יחיאל צרפתי.

ג' מאמרי התלמוד כעין ס' מלין דרכנן, תחלתו: הד"א
איערב שמשא ואידכי יומא.

ד' חרות, הזאת הראשונה: ארבעה עמודי על הים צור וציר
וצאן וצר.

ה' לוח למי שרוצה לשום לשמו שם כנוי המוסר על פסוקים.

ו' איזה לקושים מסדר רעמים ורעשים.

ז' פיוטים למחברים שונים, לר' אברהם, לר' ישראל, לר'

שלמה בר שמואל, לר' עזריאל בן הגאון ר' יחיאל ואחרים וזולתם. גם
מעון השואלים לר' משה ריאטי.

ח' סגלות ותרופות, ואיזה כמוהן כתובות בסוף הכ"י.

ט' ביאורים על פירוש רש"י על התורה מפסוק ויתעצב
אל לבו (תשובת המינין). גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה וכו'
עד תחלת פי' בא.

יוד' ס' נצחון לר' ליפמן מסימן א' עד סימן פ"א.

Cod. 46. (נייר 8)

א' פתרון מלות הזרות של פילוסופיא והגיון בלשון איטאליאני
ומסודר ע"פ א"ב. ראשיתו אושר הנצחיי ואחריתו תוכחת. ויקן ר'
אברהם יוסף שלמה גראציאנו (אי"ש ג"ר) את החבור הלז כמוריא
בשנת ת"ש מיורשי ר' גרשון פורמיגיני בר מנחם.

ב' פתרון ענינים מספורים ואיזה לקושים, ג' דפים.

Cod. 47. (רובו נייר 4)

א) פירוש תפלות ר"ה על דרך הקבלה. חברו ר' משה קורדואירו בשנת ה'ש.

ב) דרכי תשובה, וכל הענין בכל בו סימן ס"ז כשינויים, ומחובר לו מאמר קטן על עניני תשובת וידויין, מכתיבה אחרת.

ג) פנקס על קלף ובו רשם ר' אברהם בר שמואל מפדובה גישואיו ויום הולדת בניו ונכדיו וימי חתונתם ופשירתם ופשירת אביו וכו', ור' מנחם עזריה בר יהודה מצליח פדוה הוא מורע ר' אברהם הנה אשר לקח אשתו הראשונה בשנת ר"ץ. ואחריו כתבו גם בני משפחתו מדורות האחרונים. ואולם הדף י"א יפקד מקומו, ואת הדף האחרון הוא דף י"ז הפך הכורך וישיתהו בראש פירוש התפלות.

Cod. 48. (נייר 4)

מחזור לר"ה וי"כ מנהג קונסטנטינא בארץ המערב. עם פיוטים רבים לר' יצחק ן' גיאת וליתר הפייטנים הקדמונים אשר אינם מצויים אצלינו. לפי שער הספר נכתב בשנת רפ"א.

Cod. 49. (נייר 8)

סדר תפלה עם כוונות על פי קבלת אר"י, שצ"א דפים.

Cod. 50. (נייר 8)

מחזור מנהג קונסטנטינה וכו סדר ימי הפורים על מפלת אדום בשנת עז"ר וארבע פרשיות ושכת הגדול עם אזהרות בנים שמעו לי לר' קלונימוס, ושלוש רגלים ועשרת הדברות בלשון ערבי ופירושם לר' סעדיה גאון ופיוטים לשמחת תורה קצתם בלשון הערב והבדלות ופיוטים יקרים למושורי ספרד ופרובינשה. נכתב מר' אברהם בר ייסף אלנקאר על קס"ת דפים, ודף ו' חסר.

Cod. 51. (נייר 2)

כתר תורה. ביאור ארוך על התורה חברו החכם הקראי אהרן בן אליהו בשנת קכ"ב, והוא יקר מאד ונמצא רק באיזה בתי גנוי ספר.

Cod. 52. (קלף 4)

תוספות שלנו על פרק הכל שוחטין, ועל הגיליון הערות הכותב ומביא תוספות שאנץ

Cod. 53. (נייר 8)

א' שיר לר' דוד וישל על חשבון קביעות השנים (דרפינו לכל שנים מסודרים ומוכנים וכו') עם ביאורו.

ב' דיני שחיטה ובדיקה מלוקטים מס' ראומה ומפירוש ד' יצחק עונקינירא, ומנין הטרפות וספר זאת זכרון בעשרה פרקים והם סימנים על שבעים שחישות פסולות. (כל אלה חבר ר' שמואל בר נתנאל הלוי.

ג' רמזים וגימטריאות על קצת פסוקי תורה, נכתבו מר' לוי בר שלמה מזרחי שנת התנ"ג, והם שלשה דפים בין עמודי חבר זאת זכרון.

Cod. 54. (נייר 8)

א' פירוש על רשי על התורה, חסר בראשו ומתחיל בפסוק יהי רקיע. והוא פירוש ר' עכדית מברשנורא הנדפס בשנת תק"ע בשם עמר נקא. ועל הגיליון הערות, קצתם מפירוש חוקוני, ובפ' יתרו הגהה מפירוש שה"ש לר' יוסף קרא.

ב' פירוש על רשי על התורה, חסר בסופו ויחדל בפ' עקב. גם לא נמצא פירוש על פרשיות ויגש, ויקהל ופקודי, בהר בחקנותי ובמדבר, ובפרשיות בשלח ובלק רק איזה שורות. חברו תלמיד מהר"י קולון. וכל המאמרים המובאים בפירוש הראשון בשם מהר"ר לוקחו מפירוש השני הזה.

Cod. 55. (נייר 8)

א' ליקוטי דינים, ביאור מדות זרת והיסט, ושיעור מדידת המקוה ומעשה ב"ד על שבועת אלמנה משנת תל"ו, מידי המלקט והכותב ר' אברהם יוסף שלמה גראציאנו כמודינא.

ב' שלשים וארבע תשובות ר' משה פרוינצאלו מועתקות מקובץ תשובותיו כ"י ובצדם קצת הגהות מר' אליעזר פרוינצאלו בכד אחי המחבר.

Cod. 56. (נייר 2)

כוונות הפילוסופים לאבוהמד אלגזאלי, כולל הגיוניות אלהיות ושבעיות עם ביאור ר' משה הנרכוני. ומחבר לו מאמר תשלום ס'

הפלה מהפלת הפילוסופים ומאמר שנו מתחיל ז"ל הניח החכם מאיסטור
ויהל בפירושו לספר הכוונות באלהיות לשון אחד וכו'. נכתב על ידי
הסופר מיסיר שמואל הרופא בר מתתיה דמילי רוסו בעיר קוסינצא
בחדש אדר הרל"ט ולפני המאמר הנוסף הרוויים על י"ג עקרים (אתם
בני עליון) לר' יוסף, ואחריו יש הרוויים לשבח את הפילוסוף ו' רשד
(שבת והודאה ליוצר כל).

Cod. 57. (נייר 2)

ס' הגמולי הנפש לר' הלל בן החסיד הרב ר' שמואל בן הגאון
דבינו אלעזר מזירזנא זצ"ל בשני חלקים. החלק הראשון מדבר בדרך
החקירה על מהות הנפש והחלק השני מכאר ענין גמול וענש. הספר
נכבד מאד ואיננו נדפס, ומחברו היה באיטליא בימי בעל שבלי הלקט.
ונכתב גם הוא ע"י הסופר הנזכר מיסיר שמואל הרופא בשנת הרל"ח.

Cod. 58. (נייר 2)

עצם השמים לן רשד והוא חלק מדרושו הטבעיים, והעתיקו
ר' יהודה בר משה מרומי, והמעתיק מכאר כה וכה דברי המחבר ומוסיף
עליו מחבורי חכמי זמנו. גם זה נכתב ע"י הסופר מיסיר שמואל בר
מתתיה. שלשה דפים האחרונים בקצתם קרועים.

Cod. 59. (קלף 8)

א' סדור תפלה לכל השנה עם מעריבים גם ללילות ר"ה. הגדת
פסח ותרגום של ויושע, ותרגום עם רשות (אפילו כל נימי) ושמנה
אלפכישין לקריאת חג השבועות. פרקי אבות, הושענות, רשויות
ושירים לשמחת תורה, קרובות לחתן ועוד מ"א פיוטים.

ב' סמ"ק עם הגהותיו בפנים והרכה שינויים בסדר הסימנים גם
בסגנון הלשון. מספר רמזי-ש"ו ומסיים דיני גדה (בנדפס הוא
סימן הצ"ג).

שניהם נכתבו זה כחמש מאות שנה בכתובה דקת ויפה ע"י הסופר
יצחק מנחם בן הק"ר שמואל, והכ"י נמכר ביום ד' ח' שבט שנת ת"ג
מר' אהרן כהן בר רפאל לר' אברהם גראציאנו [אי"ש ג"ר] בר מרדכי
כמודינא.

החזקתם את המצוות (נייר 2) Cod. 60.

חמשה חומשי תורה עם העתקה איטליאנית באתיות מדבעות ומנוקדות ועם פירוש נחמד על התורה חברו חכם מחכמי איטליא סמוך לשנת שמו"ו, ובצדו הגליון מנויים המצוות אחת אחת במקומה. מעתיק שלשה חומשים הראשונים שמו יצחק מרושינה בן אלישע, והשלים ס"ב בראשית ל"ה האלול שמו"ו. ואת שני חומשים האחרונים העתיק אפרים ברו זחנן מאנאני וישלים את מלאכתו כ"ו שבת ש"ג. וז"ל יצחק כה מדרכי ווינטורה מבר בשנת תצ"ב את הספר לר' יעקב דילאשוש ויכנהו, דגל יהודה חיבור על התורה מר' יהודה אריה דימורנא על העתקתו בלשון איטליאני. וזה לפי דעתי טעות גמורה. (הקדמתו היא Cod. 61, 62) (נייר 4)

הא' פסקי רבי אליעזר הועתקו מדפוס קושטנטינה שנת רע"ד ונכתבו ז' ניסן רצ"ח. גם זה הועתק מדפוס רע"ט ונכתב ג' אב רצ"ח ע"י ה' רפאל הכהן מפראשו. הוא מצוי בשם ארץ יבוס. **הלכות שחיטה** בדריקת ופגימת הסכין וכסוי הדם. מתחיל: מצות עשה לשחוט דכתיב וזמחת. השם זכאסן ע"י חזקוני

ה"ו פסקי הלכות שחיטה לר' יהודה בר בנימין הרופא. **ה"ז הלכות בדריקה**, מתחיל: הבודק שבא לבדוק בהמה או היה אחר שהוציא וכו'. השם זכאסן. השם זכאסן זכאסן זכאסן

ו' הלכות בדריקות אחרות (סריק חליף יתיר הסיר זכ"ו). **ז' הלכות שרפה** ארבות לר' יהודה בר בנימין הרופא.

ח' הלכות בדריקה כפי מנהג ק"ק רומא. דיני בדריקה בקצור לר' עזריאל דינא. חצי הראשון מתשובת מהר"ק סימן ל"ו. תקנות ק"ק רומא בדין אונא. השם זכאסן. השם זכאסן זכאסן זכאסן

ט' ענין תחית המתים לר' משה דליאון, והוא לקוח מס' נפש החכמה סימן ה' ו'. ואחר התיבות ונכון תכולות יקנה נוסף מאמר שלא נדפס זה ראשיתו: והואיל והיינו כביאור ענין זה יש לנו לפרש על ענין אומות העולם וכו'. השם זכאסן. השם זכאסן זכאסן **י' פירוש פרשת יפת תואר** נעתק מפירוש המורה, תחלתו:

כ"ד) ליקושים מספר התדיר: עשרה הרוגי מלכות; עשר גלויות בני ציון; שתיים עשרה נוסחאות לכתובה ולשטרות; פירוש המשקלות והמדות. וזה האחרון גם עם נוסחאות אחרות ובגליונו דבור מר' מרדכי דאטו על סכום הכסף שכותבין בכתובה.

כ"ה) פירוש פסוק ראשון של ק"ש ומעיקר עניני התפלה וי"ג מדות. כ"ו) סוד הגלגול והיבום, וזה ראשיתו: דע כי סוד הכל הוא סוד הגלגול הרמזו בספר קהלת. ומחזברים לו ענין הכרתות וענין הצדקה וענין המלקות ועוד איוה מאמרים.

כ"ז) פירוש החגרה [הנדפס] לר' דוד אבודרהם.

כ"ח) חדושים על הקדיש וענין ד' צומות, וכלם נלקחים מלקושי הפרדס ומס' כל בו.

כ"ט) חדושי מאן דהו על הקרי כתיב שכתורה ועל תועלת המסורה. והחדושים האלה אין כי אם הקדמת ר' יעקב בן חיים למסורה גדולה, אמנם חסרה בסופה.

ל') פתח דברי ס' דקדוק, והוא הנדפס, ואצלו עוד מאמר על דגש ושבא וסמוך ומוכרת. נכתב בחדש סיון רצ"ו.

לא) על גלגל המזלות וסדר הרעמים והתקופות. מסימן י"ז והלאה נכתב בכרך השני וסך דפי הכרכים השנים שלש מאות וששים, וכמעט הכל מכתובה אחת. והיו כיד ר' אברהם בר מרדכי גראציאנו, אשר כתב על השער מפתח הענינים.

הספח פתח פירוש. Cod. 63. (קלף 8)

א) ספר יצירה עם פירוש. והפירוש חציו הנדפס ומיוחס לרמב"ן וחציו לר' שכתו הרופא, ומחזכר לו המאמר: חסלת הדין אותיות דמקרי ס' יצירה וכו' אשר מקורו בפירוש ר"א מגרמזיא. ואחריו כלל גלגול רכ"א שערים.

ב) מאמר כולל ספיקות על הראיות כי גוף שמים הווה ונפסד ג) מדרש ר' עקיבה בן יוסף על כתרי האותיות, תחלתו: אלף יש לה שלשה זינין לעיל כנגד מלאכי השרת.

ד) פירוש התפלות לר' מנחם מריקנטי ונפסק הפירוש בקדושת י"ח ולא נשלם כי הרב נתבקש בישיבה של מעלה.

ה' ביאור כ"ב אותיות, והוא מונה הרכה תיבות על סדר א"ב ומגלה הספירות הרמוזות בהם, והביאור הלו הוא פרק שני ממאמר יותר שלם. ואחרי כלותו אות תינו יחקק בפרק שלישי השמות המיוחדים לכל ספירה וספירה.

Cod. 64. (קלף 4)

א' ספר עזרת ה' וסוד ה' כעניני הספירות, ולא נשלם.
ב' פירוש עשר ספירות על דרך שאילה ותשובה. עיין 3. cod.
ג' מאמר על מספר הגלגלים. רק דף אחד, וזה ראשיתו.
אמר המחבר בעבור כי מספר הגלגלים זכוככו לכת וכו'.

Cod. 65. (נייר 4)

א' פרקים משיעור קומה ומספר רזיאל (דף ל"ז עה מ' ע"א) ופסוקים ומומורי תהלים וע"כ שמות וכדומה.
ב' כוונת הברכות, מתחיל: כל ברכה שאין עמה חתימה.
ג' פירוש שיר השירים בדרך סוד ורמז, המתחיל: ברוך ה' אלהים א"י מן העולם ועד העולם אשר עלה במחשבתו.
ד' ס' הבהיר, וקודם לו מומור לדוד הבו לה' ואיזה דבור על שמות.

Cod. 66. (נייר 4)

מכתבים ונביות עדות בעסק ירושת שלשה אחים בני ה' אברהם מפסיסא, אשר נעשו בשנת שכ"ג כבולוניא וברומי. ונוכרים בהם הרכה מדינו ק"ק אוטליא הקדמונים.

Cod. 67. (נייר 4)

סלע המחלוקות. השוכות שתיים והצעת מעשה של חרם ממוני ק"ק רומי, אשר יצא בשנת תע"ב נגד מנחם פיסארו; ומחבר התשובה הראשונה מבקש לקיים החרם ויקרא את קונטרסו בשם סלע המחלוקות, ואיזה כתבים כחובלים כלשון לועז ובכתיבתם.

Cod. 68. (קלף 8)

סדר תפלות כל השנה כפי מנהג רומא עם יוצרות לשכתות הגדת פסח אזהרות אתה הנחלת ואזהרות גבירול והושענות וקצת פיוטי

המועדים, וסדר לומי תמוננים, וסליחות, וקריכות, לתעניות, נכתב בשנת
נ"ט על ידי הסופר מישאל בכתיבה יפה וכצוירים.

Cod. 69. (גייר 4)

אגרות החכם מרקו ליפומאנו בוויניציא אל הרופא ה' קרשקש
מאיר, והוא שכן באיטלוא בשנת מאתים לאלף חששי.

Cod. 70. (גייר 4)

ספר כנפי יונה מתלמודי האר"י, והוא מסיים בטעם המילה
וחסר בסופו.

Cod. 71. (קלף 4)

מחזור מנהג רומא חסר בראשו ובסופו, ותחלתו כויהי נעם
למוצאי שבת ואחריתו פיוט אנא אוון שועת חנון למוסף יה"כ, ונמצאים
בו דיני תפלה וסדר הקריאות, דיני הגעלה והגדה של פסח, פרקי
אבות, הלכות עירוב ומוזוה, דיני אכלות, עברונות וקביעות וסדר
הפרשיות וחרוזים על הפרשיות והפטרות וי"ד שערים, קנות וסליחות.

Cod. 72. (גייר 8)

ספר הישר והוא קובץ תפלות ובקשות פזמונים וידידים שחבר
וכתב ר' אברהם ממדינה משנת רצ"ו עד ראשות שנת שי"ג, והם
מסודרים על סדר זמן כתיבתם ומספרם יותר מאלף. וסך הדפים
לערך שש מאות. והבקשות האלה בנויות על תבנית כל התפלות
והפיוטים הנחוגים בעדת ישראל, וכיניהם גם מזמורים לאברהם,
תוכחות והושענות, בקשות בעד אביו דניאל ובעד אמו פומינה ובעד
אחיו ואוהביו ובני ק"ק איטלוא גם צווא ואזהרה לבנו ורשימת תרי"ג
מצות ושאר ענינים מתורח שכע"פ. וכל תפלותיו ופזמוניו צחני הלשון
ויספרג קורות מחכמים ותלאתיה. התפלות הראשונה היא אנא ה' קבל
כרצון. והאחרונה היום שלמתי נדרי.

Cod. 73. (גייר 4)

א) ספר הסודות, לר' משה די ליאון נחלק לחמשת חלקים
ומדבר על עניני העולם הזה ועל הגפשי שכרה ועונשה.
ב) פורוש עשרת ההבהות המפתיל בהוד ה' אלהי ישראל
אשר כרא את האדם ואת העולם בחכמה, והפירוש הוה אננו מהאב"ע

כאשר רשום עליו ואולם כצדו איזה מאמרים מביאור הראב"ע כפ' ויתרו.

ג) דבור על תחלת מוזאר ק"ד במדרש תלים עם שלשה מאמרי ראב"ע מביאורו על ס' שמות.

ד) מאמר גן עדן לר' חיים בן ישראל, חסר קצת בסופו.

Cod. 74. (קלף 4)

ס' תהלים עם נקודות ונגינות ומסורה. יפה וישן. ונמכר הכ"י בשנת ק"ץ בפריניצי.

Cod. 75. (נייר 4)

פירוש על התורה, והוא ביאור על פירוש הראב"ע, ור' שלמה חייט כתב זה הספר לעצמו בשנת מאתים ותשע בפיניא פימיל [Pennafiel], והוא הכותב ולא המחבר.

Cod. 76. (נייר 4)

א) מאמרים המלוקטים מפרקי המורה ומביאור וידל [הנרבונים] גם מפירוש ראב"ע על התורה, ונצמדים עליהם סברות המלקט. ואחריהם מאמרים מפירושי הלכ"ג והנרבונים, והמה לפי דעתו ממלקט שני.

ב) מאמר קצר על השכל והמושכל חכרו ר' ישראל בן אברהם.

ג) דבור על איזה ענינים אלהיים אשר כתבו המחבר אל אחת מרעיו, ועכר את הנרבונים.

Cod. 77. (נייר 8)

חמשה פרקים לאבונצר (חכמת הגיון) ואגרת אבונצר (פתיחה להגיון) ומחבר המתחיל ההגיון הוא כלל החכמות. נעתק ע"י ר' אברהם אביגדור.

Cod. 78. (נייר 4)

ערמת השים והוא ערוך חרוזים, ויסדר תיבות גם מקומות ופסוקי תנ"ך ושאר מאמרים ע"פ אלף בית, יתחיל כחרוז אה ויסיים בחרוז תית, ואחריו עוד ששה עשר חרוזים נשכחים, ומחבר הספר שמו יהודה השערי.

ספרים אנקונאבלי Inconnable

- (1) מורה נבוכים אותיות מרובעות 154 דפים בלי מקום הדפוס וכלי שנה
- (2) ס' מצות גדול חלק ראשון. אותיות מרובעות בלי עיין די מקום הדפוס וכלי שנה. פאלליא גדול
- (3) רמב"ן על התורה. אותיות מרובעות. בלי מקום וכלי שנה. פאלליא
- (4) רמב"ן הנ"ל כאותיות משונות. פאלליא
- (5) ספר כריתות דפוס ראשון
- (6) ספר אדרת אלוי בישיעו תקראי נדפס בפ"ב. ואין בו מקום הדפוס אבל נראה שהוא ד' קונסטנטינה
- (7) ישעיה ורמ"י עפ"י רד"ק די לזכאן פאלליא
- (8) חומש עם רשי ותרגום. נדפס בכולוניא על קלף שנת רמ"ב
- ח' דפים כפינה אחת מן רשי בלוי מעט. ונכתב ע"י סופר אחד.
- (9) מחזור מנהג רומא נדפס בכולוניא על קלף שנת רפ"א עם התחלות מוזהבות
- (10) מחזור מנהג רומא. נדפס בכולוניא על קלף. חסר תפלות חול

Post-Scriptum.

No. 73. ספר הסודות לר' שם טוב דיליאון. נשכח לכתוב השנה שנכתב הספר והוא אמר כך בתחלת הספר: כתתי זה הספר שנת נ"ג לאלף הששי בעיר וויבירה, אחר אשר חברתי ספרים אחרים בעיר וואדאלתיגרא.

מ. ל. ביסליכים.

תוספות להרשימה הנ"ל.

Cod. 1. (קריאה 2) הנה תוספת קום תוספת

א) צדקן דברי הרב החכם הגדול המרשים נר"ו כי "רקוח" הוא ספר המרקחות. כי כפי הנראה חכר **אבן מאשוויא** או **יואן (גואן) דאמאשיאן**, חבורה גדולה כולל, או חבורים גדולים כוללים חכמת הרפואה לכל מחלוקותיה; וזכור או בכל חיבור מחיבורי כמה ספרים וכל ספר נחלק למאמרים, וספר הרקוח או המרקחות, הוא הספר השלישי בסמיים דאולנס' המרקחות שבויען הוא ע"י העתקה אחרת — ומה שכתב החכם המרשים: כי כ"י זוהו רק הכלל הראשון, ואין לומר ביותר לפענ"ד: כי המעתיק שלנו לא העתיק מעיקרו רק הכלל הראשון, וכן העתיק גם את: (המקום) הנה תוספת קום תוספת

ב) הענף הששי ואת האופן השביעי כלומר: ספר הארסים וספר הקשומ (והם כודאי ג"כ לבן מאשוויא) כי המעתיק הזה קורא לספרים גם ענפים ואופנים, כי כל ספר מיוחד הוא ענף מסתעף מן הספר (החבור) הכולל, או אחד מאופניו. וכך כתוב בסוף הענף: תם ספר הארסים תהלה לאדון כל המעשים. וכראש מאמר הרביעי מהאופן כתוב: המאמר הרביעי בענינים תלויים וכוף ובקצוות והוא תום ספר הקשומ. הנה תוספת קום תוספת

בצדו ספר הרקוח נרשמו סימניו, והם: תנ"ר. אצל סי' של"ז המדבר ממשוחת טריאפארמאך כתוב בגליון: חסר מין אחד מזה המעתיק קראו המחבר ג"כ טריאפארמאך. — ואצל סי' האחרון המדבר משמן הפילוסופים כתוב בגליון: **אבינמשואי** בספרו במלאכה כהליו הלב וזכה שמן מכורף. ההנהגות בגליון הם כפי הנראה מהסופר: סיום הרקוח בתשלומה הוא: סוף דברי גוברין בקראברין הוא זה המקום על כן נתן הודאה למי שלו נתכנו עלילות וכל השומות ויצאות מאתו אשר עורנו לעת צרתנו וכלכלנו וזרח כחשך אור, ואנחנו מן העמל ותהאיש גואן דימאקריא (דמתקריא?) בן משואי גראברין נשלמת תמה וכו' כמו שהועתק ברשימה הנ"ל: הנה תוספת קום תוספת

בספר המדבר מהארסים, במקום שידובר, כנחשים המרוקקים
הדם" ויבואו שם שמות רבים לנחשים, יעיר המעתיק לאמר: אמר
המעתיק לא יחוש אדם בשמות הנחשים כי גם המחבר היה נבוך בהם.
ולפני סוף הספר הזה, כתוב: אמר המעיין (צ"ל המעתיק) הנה המעתיק
הנוצרי (כלומר: המעתיק מערבית לרומית) יעתיק כל מקום אשר
ימצא בעלכאין גושקיאמו לכן ובמקום אשר ימצא שוכראן גושקיאמו
שחור. וראיתי להביא פה דברת ספר הארסים הזה בענין הסלמגנדרא
בכדי להשלים כונה דבריו החכמים הנכבדים קירכיים ויאסס אשר
דברו כמכתב עתי ציון לשנת תר"ב חדש שבט (צד 67—66). זה לשון
הספר במאמר הכי המדבר, בארסים החיוניים השתניים: בשתיית
סלמגנדרא, זה הוא מין מחלשאות ונזכירנה בשער הנשיכה ויקרה
משתיתה באבים חזקים באצטומכה ונפח בשקני בכסן הפיון האיכהים
ועוצר שתן. ואמר וולתו (כלומר: זולת המחבר, וא"כ גם זה מהגהת
המעתיק) החכם שלינס אלמנדי וולתו כי יקרה משתיתו ומורסא
בלשון והעדר השכל ברפיון. הרפואה. ואמנם אטיוס (לטיוס?
שליוס?) אלמנדי זכוצא מן זכר בני הפואתו ברפואת הקנטרידש וכוה
ובמאמר ד' המדבה, בעקיצת הרמשים ונשיכתם" (שער הנשיכה)
כתוב: כנשיכת סלמגנדרא, חשבו שהוא חיה דומה לטאה (לאלסאה)
בעלת ארבע רגלים קצרת הזנב וישבו: שלא תשהף אם תושלך ככבשן
תכבה אישו ויקרה מנשיכתו כאב חזק והתלהכות אישו בגוף ומורסא
חמה בלשון וכבלות לשון ועלגותו, ורעה ותרדמת איברים, ולפעמים
יקרה ממנו השחרת אבר על תכבית מעוגל ונפולתו, רפואתה, אמרו
הפואתו הפואת קנטרידש וכו'. — והנה החכם גאלדענטהאל מביא
בעל מוצח (Oriente, 1848, S. 442) שבין כתבי יד המונחים
בכנת אנצור ספרי המלכות אשר בווען נמצא ספר רפואות זמאת
גואן דשיבטו מאן, זנ"ל שנשתבש שם המהבר שם צ"ל: גואן דנ
מאשוואן, או בדומת לזה: — וזוהי הרפואה אשר יעשה לו.
עם זמאתו, הוא קשה וזוהי Cod: 2, וזהו שם המעתיק (הכ"י הנ"ל) בווען המוכא למעלה בשם החי
גואן דשיבטו מאן, הוא: ר' יצחק בר אברהם קבריש, והמקצר

מאמר דויליה (כי לא העתיק לכד המאמר ההוא כי אם גם קצרות ולכן יתנצל כי מלאו לבו לעשות כן) שמו ר' ועקב בר' יהודה קאבריט, ואולי היתה משפחת הקבריט משפחת מעתיקים.

ב') ההתחלה: כתב גדול הרופאים... איננה עוד התחלת הספר, רק הקדמת המעתיק לשפת רומית, והתחלת גוף הספר היא: התחלת דברי אבוקראש אמר ראוי לרופא שישתכל בענין וכו'. והמעתיק העברי תחיל העתקתו בר"ת הזה: „אליה“ (?) ואולי הוא ר"ת משמו אשר לא נדע.

ג') הלשון: „לפי שכבר התבאר“ פירושו: אצל בטלמיוס, כי המאמר הזה בעינינו, „שצורות אשר בעולם...“ מובא על שמו במקור חיים לר' שמואל צרעה בשם הנרכוני (פ' חקת בפסוק עשה לך נחש) עיי"ש ותמצא כי הנרכוני והצרעה רומיים שם במאמר בטלמיוס הצורות האפלטוניות הנקראות: Ideen

והמחבר ר' דוד בן יום טוב הוה הוא הוא ר' דוד בן יו"ט בן בילא בעל ספר יסודות המשכיל אשר זה חדש גרסם בקובץ דברי חכמים (מיץ תר"ט 8) הוא ר"ד בן בילא המובא הרבה פעמים בס' מקור חיים הנ"ל (כמו: פ' בראשית בענין הארבע נהרות, פ' נח פסוק ונראתה הקשת, שם בענין המגדל, פ' לך במקרא ויפלו שמה, פ' ויצא בענין התרפים, שם פסוק ויבא אלהים אל לבן, פ' שמות בענין הסנה, פ' אמור בענין ר"ה, פ' כמדבר בפסוק ואת כהמת הלויים, פ' בהעלותך פסוק ובהאריך הענין, פ' שלח פ' וכל מנאצי לא יראה, פ' חקת ענין פרה אדומה, שם בפסוק בספר מלחמת ה', בראש ראשי המטות, פ' ואתחנן פסוק ומה העדות, פ' תצא בענין הגירושין, שם פסוק וירקה בפניו, פ' האזינו פסוק שחת לו, וסוף ברכה.) ודברי בן בילא יקרו ונכבדו מאד בעיני החכם הצרעה עד לפרשם. בפ' נח בענין המגדל יפרש הצרעה דברי בילא הסתומים והתומים גם הוא בדברים הסתומים והתומים, וכן יפרש הצרעה כוונת הכילא בפ' לך לך (שם) ור' דוד בן בילא זה אהב מאד לפרש דברי התורה וספוריה בדרך הרמוז והסוד, דרך עקש וגלוי בעיני בן אדרת בעיני בעל מנחת קנאות וסיעתם אשר חורו את בני ישראל או לסוד ממנה — עיין לדוגמא פירושי בן בילא זה במקור חיים הנ"ל, פ' בראשית שם בסוד הנהרות

כי ילך אחוֹז יד עם, בעלי-החסתר וההעלמה. פ' לך שם ענין ארכעה
 מלכים את החמשה, על דרך הפנימי, פ' שמות לכת אש והסנה
 בדרך, משל, פ' חקת ענין פרה אדומה, על דרך הסוד הפנימי
 ולא על פי שעם, ספרי הצאכה, ופ' ואתחנן שם. ומאהכתו זאת את
 דרך הרמו והסוד דרך הפנימי הניח ליסוד מיסודות התורה יסודות
 המשכיל, שיש בתורתנו פנימי וחיצון (יסוד העשירי). באהכתו
 זאת, אהב גם את האצטגנינות (חכמת משפטי הכוכבים) ופירושי דברי
 התורה וספוריה על ידה. ורובי מפרשי התורה בדרכי הרמו האלה
 אהבו כן משפטי המולות ופירשו על ידם ג"כ דברי התורה; כאשר
 יתראה לנו זה מתוך ס' מנחת קנאות ואחריו מס' צדה לדרך לר"ם
 בן זרח, וזה מכואר לנו ברחכה במקום אחר. ודרך בן כילא בתכונה
 בכלל ומשפטי המולות ורמוי המשפטים האלה בתורה בפרט, נראה
 ג"כ בס' מקור חיים הזה. עיין פ' נח שם, פ' ויצא בענין התרפים
 והכרובים — פ' אמור בענין המועדים, פ' במדבר בטעם המנין המועט
 של שבט לוי, פ' בהעלותך בענין הענן, פ' חקת כי, ספר מלחמת ה'
 הוא כנוי אל ספר משפטי הכוכבים, וכוף פ' וזאת הברכה בענין הר
 נבו. ונראה שכל הענינים האלה כלל וקבץ ו' כילא בספר אשר כינה:
 מאור או מאיר עינים (עי' פרשיות בהעלותך וברכה שם). וראה
 עד היכן הגיעה אהבת לרמו משפטי המולות בתורה! עד שגם
 בעל מקור חיים בעצמו הנוטה ג"כ מאד אחרי המשפטים האלה ויעשה
 להם כוונים בתורה ובדברי רז"ל (עי' בפ' ויצא בענין הסולם, שאמר
 על דברי המדרש דקהלת: הוא וכית דינו נמנו על כל אבר ואבר
 שבך וגו'; ויש לך לדעת כי אמרם וכית דינו הוא משפטי הכוכבים"
 וכו'), אשר לתכלית הוזה יביא כפעם בפעם דברי הכילא ודברי כעלי
 דיני הכוכבים וולחו בענינים האלה. — עד שגם הוא כעצמו, לא נמנע
 בכל זה מלהשים תהלה פעם בדברי הכילא; כי בהביאו בענין התרפים
 (גם כן בפ' ויצא) דברי ו' כילא, אשר סיומם: „ואשר יעיד על זה
 הוא הכרובים והמשכיל יתבונן, יסיים גם הוא; „רחמנא ליצלן מהאי
 דעתא ומהאי סהדותא“ — עכ"פ ראינו מכל זה דרכו של ו' כילא, וכי
 הספר הקטן הזה: „כלל קטן“, נאה לו. —

הספר הזה הוא יקר מאד כן מצד צחות לשונו, וכיותר מאשר ירבה ידיעתינו בקורות האצטדולוגי אצל בני עמינו; והוא הולך ומבאר, קודם שיתחיל במאמרו זה, המלות אשר ישתמשו בהן בעלי האצטגנינות. ויחבר המאמר לבקשת „אחד מהאזהבים הנכבדים הכקיאים ברפואה“ אשר בזמנו. —

ד') ראיתי להעתיק ההקדמה החרוזית, לצחות ותוקף לשונה, עד כמה שנמצאת לפנינו; (כי שני דפים הראשונים של הספר, הנם קרועים למטה) וזה לשונה:

מי יתן אפא החרשתי ונחבא דברי בעור שני ויהי לי לבי קברו ונפשי
הרת עולם

כי מה שדים להניק זרע אמת אם גערת חכם נחת עליו ותחתיו ירגז
אם אמונים על אמונה מאנה נפש אדני לנגוע בס למה זה מרחם יצאו
שוא עבוד העיון האומר לחרס המופתי ויזרח לך אם עיני השמש

בצהרים תנקר

חנם מזורה הסברה הורה לרוח ולעפות אם תחלוק על החוש ולא תחוש
שקר השכל לתשועה גבור הראיה לא ינצל אם רגשו ההרגשות לעזרתו
ולא תאמין

הואת השבת למשפט השוכ לך כי תעשוק הדיעה התורית העליונה

בהרכיץ אבני חפץ דרושיה על עפר ארץ מכלי בחינה וברור

הנה יסרת*) רבים בשוט לשון ושמי כזב בדיני הושט בשאט בנפש

תשב כאחיק**) תדבר דופי ואורוע המשפט מקנה תשבר

ולו דרש דרש את קנה הכשם הרפואיי איך הוא או קנה המדה כמה הוא

בחקר רחיקיהם התהלכת התכוננת עד רחכי איכותם ושעורם ולא תחזה

נשא ינשא מדעד לאמר קנה בינה מצאתי און לי

ועל שער בת עמי המצוין בהלכה שער בנפשו שערוריה ולא ישוב

ועתה אם נפש עבדך עלה זית טרף בפיה

מכין עפאיים ומבחר עצי עדן דיני הסימנין

תשים אשם האולת אין בינה מי ינוד לה

אם שפתיך אתך נושקי רומי קשת

* ככ"י; יקרתי. ** ככ"י: באמין.

Cod. 8.

א) הספר יתחיל ג"כ בשיר, ותחלתו: „שלח יד ברואה להשיג
 נכואה" וראשי חרוזיו: „שם המפורש יהוה" והשיר אשר יסיים בו,
 ראשי וחצי חרוזיו: „רוי חיי העולם הכא מראה הנכואה חיים. —"
 הקונטרס הנלוח להספר אינו קונטרס אחר, כי אם הוא חצי
 הראשון מהספר; וכבר כתוב הוא למעלה אות באות מיד אחרי הקדמת
 הספר. אך מאשר הוא כתוב בראשונה בציוורים ועגולים — אשר מפני
 זה נקרא הספר גם בשם ס' העגולים — וילאה הקורא מפני זה לקראו
 כי יפן כה וכה ויסב עין הנה והנה, לכן נכתב שנית בסוף הספר,
 למען ירוץ הקורא בו. — ויש לי עוד דברים על דבר משיח השקר
 אבולפיא הזה בכלל ועל דבר ספרו זה בפרט, אבל יען כי אין לפני
 מכתב עתי „המזרוז" אשר שם דבר על אדותיו החכם לאנדויער ז"ל,
 לכן ארום פה; ואולי ארחיב לדבר בזה אי"ה כמ"א. —
 ג) ראה זה מצאתי כתוב שם עוד שיר אחד, וראשי חרוזיו:
 „שלמה ברבי יצחק." והא לך פה השיר הזה, וכן השיר אשר ראשי
 בתיו: שלמה חזק.

שנת רצון תקרא, בישעך אל נורא, לעתות בצרה, ואל נא תתעלם,
 לקול שועת עמך, וועקת דל ומך, פנה מאולמך, ושברת עולם,
 משוך נא את חסדך, לאב"רה"ם עבדך. ויודע סודך, לכל ישוב נכלם,
 הלא הוא ונכסיו, ספריו עם סוסיו, ויתר טכסיו, בתוך זרים כולם,
 ביד שוסיג נמסר, וזה כמה נאסר, ומאכלו נחסר, וארמונו געלם,
 ראה נא את עניו, ותשביע עדיו, ויתן את פריו, ובמלאכתו ישלם,
 בידך אל תמים, תשלם נחומים, לכנים נלחמים, ואל יקוט כסלם,
 ישועתך צוה, ושמוח לב דוה, בגן עדן רוה, תנה את גורלם,
 יגילון האנונים, גדולים וקטנים, ואכות עם בנים, ושכחו את אבלם,
 צמאי צדקך, ושומרי חוקיך, אשר הם חלקך, ואתה הוא חבלם,
 חמול על עמך, ותהרום קמיך, וכבוד לשמך, יתנו עם* עולם,
 קבע את קובעיהם, וקבץ נדחיהם, תגם עם בתיהם, כריאים כאולם,
 בני יעקב כולם, בעת שמחת גילם, לאל ישאו קולם, כרננה.
 * העם אשר יעמוד לעולם, ואולי ל"ל „עד" תחת „עם".

שמעו מלכים האזינו קולי, שיתו לבבכם לא כבית המרי,
אל תאמרו כי הם בדרך קרי,
עזרי יחידתי ושיר דברי,
זמר ושיר חדש ברון חברי,
לאל אשר הוציא ליש מאין,
ארץ ושמים ובחר בנו
אל הר מרום קדשו כהקריבנו
לשמור בריתו כאשר הרכנו
על במותי ארץ כהרכיבנו
מי יערוך אליו ומי ישמיע
דברי ההלתו ויעצר כח
על אויביו יקצוף ויפקח קוח
כל חי רצון אכלו ורב לסלות
המציא פדות לנו וגם מנוח
הן נפלאותיו עצמו עלינו
תורת אמת הכין והנחילנו
התיר אסירנו והצילנו
ביון מצולה כאשר הגלנו
השיב שבותינו והגדילנו
חסד ה' מלאה הארץ
הפלא חסדיך בתנהומיך
יגדל כבודך עלי עמך
וברוב גאונך הרם קמך
ככתב אמת רשום כחותמך
הודך עלי ארץ וגם** שמים

שמעו מלכים האזינו קולי,
פלאי אלהינו ה' חילי,
עמו בשמים וארץ מי לי
כי הוא תהלתך ובשמו גילי
לאל אשר הוציא ליש מאין
היו אבותינו עטופי זיון
ויפתחה* אזנם ופקח עין
אחר הביאנו אל בית היין,
מי יערוך אליו ומי ישמיע
רעם גבורותיו אשר יריע
מתים יחיה אל וגם ישביע
דעת ואומר יום ליום יביע
הן נפלאותיו עצמו עלינו,
גם ממעונו האזין קולינו
מרע, וגם לא נשבעו רגלינו
הטיב והרכה רחמיו אלינו

שני השירים האלה יצאו א"כ ממחבר אחד. הלא הוא: ר' שלמה
בר יצחק, והוא תלמיד הרמב"ן; עיין מבוא הפיוטים להחכם

* ופתח ה' ? — ומלמעלה כתוב: „פתח לאזנם.“
** על גב המלה: וגם, כתוב: ועל.

היידענהיים והוספות החכם המנוח ר' חיים מיכל ז"ל עליו, ערך: ר"ש בר' יצחק. והנה השיר הראשון הוא נפלא מאד בענינו, מצד מה שמספר מחברו בו צרות אכולפיא ומתפלל עליו. ואנו רואים מזה: כי היה אכולפיא וכל אשר לו בשביה; ובלי ספק קרהו הצרה הזאת יען שם עצמו נביא ומשיח, ורודפיו הסגירוהו אל שופשיו, כמו שנאמר בשיר הזה: „כיד שוסים נמסר.“ ורואים אנו עוד מזה: כי היה האכולפיא עתיד נכסין — וראה זה פלא, כי תלמיד אחד להרמב"ן, הרשב"א, העיר על האכולפיא כל חמתו ורדף אותו עד חרמה; (עיין תשובת הרשב"א הידועה על אדות האכולפיא בסי' תקמ"ח) ותלמיד שני לו, זה ר"ש בר' יצחק, הוקיר מאד את האכולפיא, עד שקונן עליו והתפלל בעדו! — והנה גם זאת נפלאות בעיני כי השיר הזה המדבר בשבח המחבר ובספורי תלאותיו הוא בכתב אחר מכתב גוף הספר, ולכן נראה בעיני שהספר הזה אשר לפנינו כתב האכולפיא בעצמו, והשירים האלה, וכן ענין ב' וד' כתבו ר"ש בר' יצחק ג"כ בעצמו — ור"ש בר' יצחק כתב על גבי הניירות החלקות דברי עצמו כאשר הושם ר' אברהם אכולפיא במשמר. וראה לזה: כי נמצא בשיר השני שתי הגהות תיבות אחרות כתובות מלמעלה על התיבות הנצבות תחתיהן, וזה מעשה ידי המחבר המגיה בדבריו ומתקנם, כי המחבר ימיר ויחליף מלה באחרת השוכה זיפה ממנה, ולא כן המגיה טעיות סופר, כי הוא לא יחליף המלות באחרות. —

Cod. 50.

אמרתי להעתיק פה פיוט אחד מאד נעלה מפיוטים היקרים והרכים הנמצאים במחזור הזה, והוא: „פומון על קריאת מגילה“ לר' יוסף קמחי (ושמו בראשי החרוזים: יוסף ברכי יצחק בן קמחי) להציב יד ושם להחכם הנכבד הזה אבי שני חכמים מפוארים ר' דוד ור' משה ז"ל; והרכה פיוטים נמצאים ממנו במחזור הזה. —

יסוד הכל אשר אין לו תחלה מרומם על כל ברכה ותחלה

ויוצר תולדות שחק וארץ והחל כל פעולותיו וכלה

ספורות לא ידעום כל מתי בין לאותותיו אשר הראה וגלה

פתחה יד חסדיו אל עבדיו מלאת ספקם וחוזרת חלילה

שאו זמרה וסולו המסלה
 והעיר יעמיד על כנה ותלה
 וסר כל עוז ונתפררה הכלה
 נקיק סלע ובעפר מחילה
 וברצונו מלא ארץ תהלה
 ואיך ישיג יציר חומר במלה
 אשר הפליא לאל חיי תפלה
 ואבירם בנת דרך וסלה
 עדי אויב מחה וכלה
 עלי גובה ארזים שם ותלה
 כמכתו אני הכה וחלה
 וסר הדר פקודתו וצלה (**)
 ביחד נועדו על ראש קהלה
 וכרך צור עלי מקרא מגלה

ביום ישקיש צבאות קול ירנן
 רבבות יעמידם על מכונם
 בעת יתריד יסודיה יגלה
 ינוסון אג* בהחבא הרוש כל
 יבש חשך פני תכל כועפו
 צבא רום לא יכלו גדלו למלל
 חסדיו אזכרה מאז בקדם
 קהורנית שחוח שם משנאי
 בראשיתם קם עמלק כששנה
 נקלה זאת בעיניו עד צפיעיו
 קלונו הערה אכן ילדיו
 משומם נחרכ נשאר נותו
 חכם לבב ימיני עם*** הדסה
 ימי נצח להזכיר גם ופלא

Cod. 51.

כתוב השיר הזה, ובראשי חרוזיו
 בני אל חי ולכבודו ברואים
 על יד אב וראש כל הנביאים
 ופשדת כוש וגם לשם שכואים
 לישראל כסתרי מחבואים
 אשר הפליא עשות פלאי פלאים
 והעם באמת שומעים ורואים
 היות מכל יקר שכל מלאים
 ולתת לב וערמה לפתאים
 ברמזי מאמריה תלואים
 סתריה אלי הוגים וקוראים
 בכור שכל מאד יפים ונאים

לפני הקדמת הספר, הארוכה,
 הראשונים חתום שמו „אהרן“:
 אמוני אל מיחדי אל קרואים
 הלא חכמה בשם תקרא אליכם
 ראו תורה יקרה מפגינים
 נתונה משמי שחק בסיני
 באש חשך וענן וערפל
 בעמדם מזרחה שמש בסיני
 להשכילם בכל חכמה ובינה
 להישירם בדרכי האמונה
 אשר כל רו דבר חכמה בתוכה
 וחבור מאמרי זה מגלה
 אשר און וחקר מאמרו

(*) כ"י: לא. (***) כ"י: וסלה. (***) כ"י: עד.

ורזים באמת נגלים ונראים
 בכל לב את אדוניהם יראים
 שנונים יפלו תוך לב משנאים
 למען החיות רוח נכאים
 רפואות רופאם מתחלואים
 ומשביע רעבים גם צמאים
 היותם רוכצים בנאות דשאים
 היות על מעלה רמה נשואים
 שנת הקכ"ב למען* הכרואים
 כי יש שכר לפעולתכם
 נותן יורה צדק לכם
 למדו היטב היא חכמתכם
 שמתיו נזר על ראשכם

כביאורו ודקדוקו מפואר
 אלי העם בחירי אל סדורים
 הכי הרבו שלופה היא וחציו
 ולמוד מאמר היצון יהתל
 אשר חלו חלי נפש בשמי
 בטוב לקחו מחיה הנפשים
 להשביעם בעדן גן אלהים
 ולאכול מעצי חיי נשמות
 ואהרן בן אליהו ילדו
 שמעו מלי ולכו אלי
 לקרא ספר אמרי שפר
 באור תורה עוז תפארה
 ושמו נקרא כתת תורה

Cod. 59.

א' התדמות רב לעניני הסדור הזה עם הענינים הכאים בקובץ מחזור ויטרי כ"י, כאשר הכיא לנו החכם הגדול שד"ל נר"ו ככ"ה ג' (מן צד 200 והלאה). והנני מעיר פה בקצרה: כי היה המנהג לתרגם את שירת הים בשביעי של פסח ועשרת הדברות בשבועות; והתרגומים האלה הם באמת פיוטים כלולים בהגדות. והנה רבותינו הצרפתים תרגמו אותם ארמית, וחכמינו אשר תחת ממשלת הערכיים תרגמום ערבית; כאשר ראינו מן Cod. 50. תרגום ערכי מעשרת הדברות לרס"ג. וגם התרגום הזה הוא פיוט מיוסד על המדרשות והאגדות על פרקי דר"א וספר יצירה; וכמ"א ארחיב הדבור בדבר הפיוט הזה אי"ה. ויש בידי הרבני הישיש הנכבד הר"ר ביסליכיס הי"ו, בעל הספרים האלה, העתקה עברית מתרגום — הפיוטי הזה מאת חכם אפריקאני, שמו: ר' אברהם אנקאווי מעיר ארכאט, ולפי עדות המעתיק ההוא — כאשר אמר לי הר"ר ביסליכיס — ישוררו באפריקא את הפיוט הארמי ההוא כחג השבועות. ונראה לי עוד: שגם מדרשים חוכרו במקום

* חכרו למען הכרואים בטת . . וזולי ז"ל: למספר . .

פיוטיין לתנות כם תהלות ה': גם קריעת ים סוף ומעמד הנבחר. כי הנה כאשר מצאנו ראינו תרגום ויושע כן נמצא גם מדרש ויושע (הנדפס מחדש בקובץ דברי חכמים) ודרך המדרש המאוחר הזה (עיין צונץ ג. ד. פ. ש. 282) הוא באמת דרך הפיוט מראשו עד סופו. וסיומו, בתפלה לעתיד: „מי שעשה נסים ונפלאות בימים האלה. הוא יעשה לנו נסים ונאמר אמן סלה.“ וכן לשונו לרוב, צה וקל. ואולי היה נמצא גם מדרש עשרת הדברות ליום מתן תורה, ונאבד מאתנו. וקצת סמך להשערת זו, הוא: כי לא מצאנו בהרכות שלפנינו מדרש להשירה, רק: עד זה אלי ואנוהו, ולהדברות רק: לדבור הראשון: אנכי וגו' ולדברות השניות שבפ' ואתחנן, לא מצאנו מדרש כלל; הלא דבר הוא! ואולי השעם הוא, מאשר נמצאו לפנינו בישראל מדרשים מיוחדים להשירה והדברות — אשובה נא לענין התרגומים הארמיים על דרך הפיוט, ואומר: כי מעתה יונח לנו הגדולות והנפלאות אשר מצא החכם הוקר רייפמן (ציון תר"א צד 75 וצד 197) בתרגום ראשון ושני למגלת אסתר מאמרים מסודרים ע"פ א"ב ותשר"ק ובתרגום ראשון גם שם המחבר בראשי המאמרים; סבת הדבר, היא: מאשר התרגומים האלה אינם תרגומים גרידא על צד האמת, רק גם פיוטים לפורים, מיוסדים על המון אגדות וחדות מני קדם, ככל המון הפיוטים, ולכן נוהגים מנהג הפיוטים בראשי החרוזים — ולכן נמצאו גם שני תרגומים למגלה האחת כאשר נמצאו פיוטים רבים לענין אחד ממחברים שונים. ומשני התרגומים האלה תקיש לתרגומים אחרים ההולכים על דרכם. — והרבה יש לדבר עוד בדבר שינויי הנוסחאות הנמצאים בסדור הזה, ועל דבר פיוטי הפייטנים הספרדים הנמצאים בו, ואעפ"י שהוא סדור אשכנזי; אבל אני מוכרת לקצר פה. ועוד חוזן למועד. ולע"ע אעיר רק: כי בתפלת שבת הנוסחא: „לחי העולמים“, כדעת רש"י; עיין ספרנו התחיה (צה 20 הערה 6). ופרק „קנין תורה“ מתחיל: „ר' מאיר אומר“ ולא נאמר כלל לפניו: „שנו חכמים“ וגו'. —

(ב) נראה שהיה המנהג בימים ההם לספח את הסמ"ק לסדור התפלה, למען יהיו ערוכים לפני כל, כשלחן ערוך, כל הדינים בקצרה; למען ישאום כל איש בחיקו תמיד עם התפלות הנהוגות ולא ימוש

מהם לעולם. וכן אנו עושים היום, לדוגמא: בסדר הגאון מליסא ז"ל.
וכן ראיתי לפני איזה שנים בידי החכם רעבענשטיין ג"כ סדר אשכנזי
כ"י ישן נושן, וכו' ג"כ קצת פיוטי ספרד; ושם גם שם יבוא הסמ"ק
אחריו וכן לקוטי ספר התרומה ואבי העזרי זס' המצות. עיין מה
שדברתי אז על אדות הכ"י הזה בחוברת, "השימת ספרים" (בערלין
אדר שני תר"ה) צד 2—31.

Cod. 62.

כ"י צדקו דברי הרב המרשים שהועתק ספר המצות על פי דפוס
קונשטנטינא, כי נמצאת בהעתקה ההיא הקדמת המעתיק ר' משה בן
תיכון הנדפסת בדפוס ההוא. עיין קירכהיים בהערותו לשה"ג ח"ש
מערכת מ' ס' ל"ב. —

כ"א) זו מציאה יקרה מעידה על גדולת הראב"ע כי חבר פירוש
קצר גם לספר דניאל, ואולי כתב שני פירושים לכל או לרוב מקרא
קדש; עיין מזה מכתבי החכמים המופלאים שד"ל ויש"ר אשר כתבו
זה לזה, בכ"ח ד'. והא לך בזה הקדמת הראב"ע: "החבר התורה עשה
מימי הנחל הנזכר מים זכים וברחקס ממנו תרמסם רגל ויתערבו
בם מים זרים על בן היו הראשונים אשר היו אחרי הנביאים רחמי
לב ויד דעת האחרונים תקצר ואין משגת לקצה תבונתם... על כן
נשען במצות ובחקים וכמשפטים על דבר יחס ואף כי הדברים
עתיקים כי הם ז"ל דרשו וחקרו היטב דרכי התורות עד שהוציאו לאור
כל תעלומי המצות. ופירושי המקרא מלבד החקים פעם יפרשו
במשמע ופעם יוציאו דבר מתוך דבר ופעם ידרשו ופעם יסמכו ופעם
יאמרו: אלה דברי יחיד ובכלל אמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטות
ואני אברהם בר מאיר הידוע בן עזרא הספרדי הואלתי לפרש
ספר דניאל, ובעבור שלא אאריך פירשתי תלום נבוכדנאצר הראשון
וארבע הנבואות וכל חשבון שיש בו עבר או עתיד ואתחנן לידוע כל
נסתרות לכפר שגיוני שעברו והעתידים." —

גם ההקדמה הקצרה ההיא מעידת ומגדת צדקת הראב"ע, כי לא
מש מאהל הקבלה ולא סר מהמסורת כמה שנוגע לפירושי התורה
והנביאים התלויים כמעשה; אמנם בדברים הכלתי תלויים בדברי חק

ומשפט, פנה לו דרך לעצמו ויפרשם ככל העולה על רוח קדשו —
ותשובה נצחת על כל טענות הטוענים עליו, לאמר: כי בהתחפכות
ותחבולות יעשה לו מלחמה עם המקבלים, הוא מה שפירש ואמר
בפירושו הארוך לדניאל הנדפס לפנינו: „ומשכילי עם, זה דור אנשי
המשנה ז"ל כו'. וכן דבריו בשיר השירים (כפעם השלישית): „שני
שדיך הם שתי תורות, תורה שבכתב ותושבע"פ כו' שדרך, סנהדרי
גדולה כחצי גורן עגולה. כשנדך, סנהדרי קטנה. אני חומה, שומרת
דתי הייתי תורה שבכתב ושבע"פ: וכל משכיל המבין בפירושי
הראב"ע לשני הספרים האלה, יודה: כי חשב הראב"ע רמוז ודרושו
בהם, לפשט גמור. — היקף האלוש זכור הוא החלום עם הו

Cod. 63. הנה מאז חשכתי למשפט כי נתחברו ספרים שונים ממתכרים
שונים דורשי האותיות, וכלם התיחסו לר' עקיבא, כי מה הוא ספר
יצירה המיוחס לרע"ק? הלא הוא מדרש האותיות איך נוצרו בהן
שמים וארץ וכל צבאם! וכאשר נאמר גם בכתב יד הזה: (ענין א')
„חסלת הדין אותיות דמקרי ספר יצירה" — ונראה לי עוד שגם זה
ספר אותיות דר' עקיבא הנדפס לפנינו, כולל: שני ספרי אותיות,
כי האותיות דר' עקיבא הנדפס לפנינו בויניציאה, מתחיל: „אמר
רע"ק אלף מהו אלף... והולך ודורש האותיות מאלף עד תיו; וכ"ג
שנה אח"כ נדפס בקראקא עם הוספות הנמצאות בכתב יד, ותחלת
ההוספות הללו, היא: „אמר רע"ק אלו כ"ב אותיות... ובההוספות
האלה נדרשות האותיות על פי סדר תשר"ק, וכשבא לאות אלף מתחיל
לדרוש טעמי הא"ב על דרך א"ב, אתב"ש אח"ס בט"ע וא"ל כ"ס. ולכן
נראה שההוספות הללו אשר מצאו המדפיסים דקראקא כב"י הן ממחבר
אחר. ולא עוד אלא שגם באותיות רע"ק הנדפס לראשונה נמצא באות
נו"ן שתי נוסחאות; ונראה ג"כ שהנוסחא השנית היא מוצאת מס' אחר
מכונה ג"ב באותיות דר' עקיבא. כן חשכתי מאז: ועתה הגה בא גם
המדרש הקצר הזה על האותיות המיוחס ג"כ לרע"ק ומעיד עדות
נאמנה כי כן היא כאשר חשכתי. — ושעם התיחסות מדרשי אותיות
כאלה לרע"ק, הוא הגדת רב יהודה אמר רב ממנו; בשעה שעלה משה

יצא לו עוד מוניטון בארץ רחוקה? ואם יתכן שהראב"ע ידע ממנו (צונץ צד 168 שם) כי הלך למסעיו מארץ לארץ ויאסוף ספרים לרוב; לא יתכן זאת אצל הנגיד — אמרתי נתיי ספר מכוא התלמוד ונחזה: והנה ראה כי אמת נכון הדבר שספר האותיות הלז מובא שם. וז"ל הנגיד: „והברייתא? כל הספרים שהעתיקו הקדמונים ז"ל אחר המשנה כמו משנת ר' חייא ומשנת ר' אושעיא ומשנת ר' אליעזר בן יעקב ומכילתא דרבי ישמעאל ואותיות דר' עקיבא ותורת כהנים... וספרי וכיוצא בהם, וסימן הברייתא תנו רבנן... ומה שלא נחלקו עליו הלכה מקוימת ומה שנחלקו עליו הלך בו אחר פסק ההלכה.“ אבל נראה לי ברור, כי המלות: „ואותיות דר' עקיבא“ הן טעויות סופר. כי מה לאותיות דר' עקיבא עסק עם ברייתות מעניני הלכות, אשר רק מאלה ידבר פה הנגיד וכאשר יסיים: ומה שלא נחלקו עליו הלכה וגו' — ואם היה בא הנגיד לספר לנו בדרך כלל הברייתות שנשארו לנו הן כהלכה הן כאגדה; היה לו להזכיר גם איוון ברייתות אחרות הגדיות, כפרקי דר"א וספר יצירה וכו'. ולא עוד אלא שאמר מקודם: „והחלק הב' משני חלקים של פי' המשנה יתחלק לכ"א חלקים ואלו הן תוספתא וברייתא... והלכה נתיקו והגדה...“ ואת"ב מפרש כל החלקים האלה ביחוד; „והברייתא...“ והגדה הוא כל פי' שיבא בגמרא על שום ענין שלא יהיה מצוה זו היא הגדה ואין לך ללמוד ממנו“ וגו'; הרי מחשב את האגדה ביחוד ופירש ענינה שאין מלמדים ממנה, ואיך יתכן א"כ שיחשבה גם עם „הברייתא“ שלמדוין ממנה? — לכן נ"ל ברור שצ"ל במבוא התלמוד: „ומכילתא דרבי ישמעאל ודרבי עקיבא“ כמו שכתב הרמב"ם בהקדמת הי"ד; „וגם ר' עקיבא חבר מכילתא.“ וכמה מסכים זה עם מאמרו ר' שמעון ב"י (תלמודו של רע"ק) לתלמידיו: „בניי, שנו מדותי שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של רע"ק“ (גיטין ס"ז, א.) כלומר: שנו המכילתות שלי — כי „מכילתא“ הוא רק תרגומו של „מדה“ — הנבררות מתוך המכילתות של רבי עקיבא. וכמו אחר נאריך בזה אי"ה, כי עוד לנו דברים בזה ת"ל. — [חכם אחד נכבד מחכמי הזמן טעה במח"כ בהכנת המאמר הזה של ר"ש; כי הכין המדותיות המוסריות ותרגם „מדותי“, מיינע אייגענשאַפֿטען]

ולא כן היא המדה פה. ועיין ערוך ערך מד' א' ורש"י במקומו —
זכר נודע כי אין לנו רק חלק קטן או רק הקדמה מס' מכוא התלמוד
והעיקר חסר מן הספר; כמו שנראה גם מהלשון: „המקוימת (ההלכה
המקוימת) היא שלמדו מפי מרע"ה. . . כמו שאפרש במקומו,“ ולא
פורש. לכן נאמר: כשם שחסרו הסופרים את הספר הזה, כך שבשוחו;
זכואם למקום אשר לא הבינו, כי יביא הנגיד מכילתא דר' עקיב',
אשר לא מצאו; העמידו במקומה „אותיות דר' עקיב“ אשר מצאו.
וכן שגו והשגו. —

Cod. 64.

ספר עזרת ה', וזו היא הקדמת הספר:
„אני האיש הידוע המפורסם שמי כגויים שמתי מגמתי מעיר לעיר
מאז היותי צעיר ועד הנה לא נחתי מהיותי מחפש ומבקש בסוד
השם ית' וית' ומענין כריאת מעשיו והאמנתי בדברי המקובלים, אשר
להם נגלו סתרי אל חי וכל תעלומיו וברוך הוא כת מעשיו הנגיד לעמו.
ואני ברוב תאותי בכל מקום שהיתה תחנותי, לא עצרתי כח לשאול
מכל אדם מענין הקבלה ולקבלה כאשר יתכן, ואני בהיותי בארץ
ספרד בין האנשים הולך ושכ כמנהגי הביאני הומן במקום עומק השפל
בין העם הנאספים להיות פילוסופים ולא יספו ואת פועל ה' לא הביטו
וישאלו תמיד דברים מופתיים אף כמה שאין הלשון יכולה לדבר ואין
האזן יכולה לשמוע, ובהיותי אצלם שאלוני מעניין מעשי ועניין גלותי
זמתי הענין והרחיבו עלי פיהם בהגיגונם ובפילוסופותם עד החזיקו בי
בחוקת עור בהיותי דובר להם מענין עשר ספירות וא"ס ואמרו לי
שלא יאמינו כאלו הדברים הלילה להם אם לא ידעוהו במופת ואני
עניתים כי המופת מאד נפלא ונעלם כי מי אשר ישים מופתים בשמים
אשר הם החוקים ממנו מהלך ת"ק שנה וכ"ש האלהות אשר אין
חקר לתכונתו, ואחרי שאינם רוצים להאמין כי אם בדבר אשר יראה
עליו מופת מי יכריח להאמין דברים נסתרים שהם נעלמים מן העין
ואדם אין שיוכל לעמוד בחקירתם והם ענו לי כי הסברא יכריח לכל
אדם להאמין, וכל מי שייכפור בסברא אינו חכם והוא חסר הכריאה
גוף בלתי שלם בשכל ותכונתו רעה, אכן מי שיאמר דבר מן הדברים

אם לא יביא סברא לדבריו לא יתכן להאמינו מצד היותו מקובל וזכיאוי
 דאיייה דברי חכם אחד מחכמתם (מתחמיהם) שאמ' שבעל התושייה
 איין להאמין בו מצד שהוא בעל תושייה, אכן יש להאמינו מצד מה
 שידבר ואני בשמעי דבריהם לבי חרד בקרבי ואבא החדרה ואשים
 מגמתי להשיב להם מענה שאילתם ואפסול חרב מעצי התושייה ומגן
 מהפלפול. ואחכר זה הספר להיות לפנייהם לעמוד ברזל ולחומות נחשת
 להרחיק דבריהם מעלי ולמען יסכרו מעיינות תהום המעמיקים לשאול
 המגביהים עד מעלה, וקראתי שם זה הספר **עורת ה' וסוד ה'**,
 ומסרתי ליראי ה' ולחושבי שמו, להיות להם לעורת עם ה' בגבורים,
 ומאת ה' אשאל עזר שישפיע מבינתו עלי שלא אחטא, ה' שפתי
 תפתח ופי יגיד תהילתך."

הנה העתקתי ההקדמה כלה לגודל יקרתה לפי דעתי, כן מצד צחות
 לשונה, וכן עוד ביותר מצד שתפיץ אור חדש על קורות התפשטות
 הקבלה בכלל, ובפרט בארצות אשר התעסקו יושביה בפילוסופיא
 ובחכמות חיצוניות, כמו אספמיא ופרוכינצה. ובלי ספק פנו
 חכמי הארצות האל עורף בתחלה לחכמת הקבלה; וכן הודאת בעל
 דין הדן דין הקבלה והרב את ריבה, הלא הוא בעל הספר הלא,
 בהקדמה זו, כי דחו אותה בשתי ידיים וכוזו לו לעגו לו בדברו את דברה.
 ובאמת נראה, כי מחכר הספר הזה היה סבה גדולה בהתפשטות למודי
 הקבלה שם. כי קנה לה אוהבים רבים ורכש נפשות רבות לאהבה
 אותה ולדבקה בה, בויכותיו בע"פ, כי בא שם ללמוד בדמותו בנפשו
 כי ימצא גם במקומות ההם אנשים חכאים בסוד הקבלה — ונמצא
 מלמד. וכן היה גם ספרו זה, "עורת ה'" עזר רב להקבלה מצריה.
 כי יוכיח מהות ענין הספירות מפאת השכל ויכריח אמתת הקבלה לא
 מצד הקבלה כי אם מצד הסברא; כאמור לו מתנגדיה: "כי לא יתכן
 להאמין למקובל מצד היותו מקובל לבד" וע"י ישיב תשובות נוצחות
 לדעתו, גם הוא — מצד הפילוסופיא. רק אחרי כן, בסוף הוכחותיו,
 יביא ראיות לדבריו גם מהכתוב ומדברי רז"ל. — והנה ראינו מהקדמה
 זו, כי האיש הזה ענה בדרך כחו תמיד, ומימי עלומיו הלך לדרוש
 את ה' וסוד העולם; כי באותו ללמוד מכל אדם, כמשפט החכם האמתי,

כתת רגליו ללכת מעיר לעיר וממדינה למדינה. איש אשר אלה לו,
הוא לכל הפנים אדם יקר מאלף ודגול מרבבה וראוי הוא מאד לדעת
אותו! — אך מי הוא ואיזה הוא האדם המעולה הזה? מבטן מי יצא
הספר עזרת ה' הזה? לא נדע! הן ידענו רק את שיה האיש הזה
ולא ידענו אותו. כי שיה ושיג לו, שיה אנשי קודש שיג מתי — שכל;
כי דבריו הם באמת דברי קבלה ודברי פילוסופיא יחדיו, דברים נעלים,
וגובה להם ועמק אך לא אורך ורוחב — כי לשונו קצרה מאד, כמשפט
הקדמונים אשר אמרו מעט וחשבו הרבה. אבל לא הוגד לנו בכל
הספר שם בעליו, ועלינו לדרוש ולבקש אחריו. ואנכי בדרך אמת נחני ה',
והנה ראה זה מצאתי, כי הספר ההוא, הוא לר' עזריאל הנודע לרכו של
הרמב"ן ז"ל. ושם הספר יגיד עליו, כי עזרת ה' ועזרי אל כולא חד.
מעתה תדע כי בספור המסופר לנו בשם מהרה"ו ז"ל (שה"ג' א', אות
מ' ס' ח"י) כי „הרמב"ן לא זכה לחכמת הוהר (חכמת הקבלה) אלא
בוקנותו, כי בכחרותו לא היה מאמין בה עד אשר רבו ר' עזריאל גרם
לו שלמדה על ידי אותה פעולה שעשה שבא אצלו בקפיצת הדרך' יש
בו קצת אמת (כמשפט כל הסיפורים כאלה אשר אמת ושקר מעורבין
בהם) כי גם הרמב"ן ז"ל אשר ידיו רב היו לו בהגיון ופילוסופיא והיה
כליל החכמות ככל המון חכמי ישראל הספרדים והפרובינציים. כתחלה
מאם בדעת הוואת של הקבלה ולא האמין לקולה. והנהו ככל המונם
אשר לא קבלו את הקבלה באהבה, באמרם: כי לימוד הקבלה הוא
הכל ואין בו מועיל; ויאמרו עוד: הכל היוצא מפי כסיל והכל היוצא
מפי חכם נשתוו יחד, הכל הכל! ואין ראוי לסמוך ידינו גם על ראשי
חכמים מחוכמים ולהעמידם על חוקתם, רק בעבור פרסומם בחכמה, כי
אם לבחון דבריהם כוזה ולזקקם ככסף בכור השכל ובמצרף הסברא,
ככל הנאמר למעלה, בהקדמה, אבל כאשר בא ר' עזריאל מארץ רחוקה
אצל הרמב"ן (כך ראוי שיובן ענין קפיצת הארץ המסופר) בלכתו
לדרוש אחרי כל מקובל כאשר יספר לנו בהקדמה הלזו, ונפתולי אלהים
נפתל ר' עזריאל עם הרמב"ן וגם יכול לו כי נוכח עמו, או נפתתה
הרמב"ן לאהוב את הקבלה בכל עוז גם הוא. ובתחלה אמנם מגמת פני
ר' עזריאל היתה מועדת, בחרפו נפשו לסכנת הדרכים, רק להעזר

על קבלתו בכל מקום מדרך כף רגלו, על ידי מקובלים זולתו, ואחרי כן שב הנעזר עוזר, וקם מלאך מושיע לחקבלה מיד שוסייה בהאבקו עם שונאיה ומנדיה ויוכל להם עד כי נהיו אויביה לה לאוהבים. והנה בס' אשר חדש מקרוב בא קובץ כ"י בשם דברי חכמים בא שיר נגד המורה ממשורר צרפתי ר' משולם בר' שלמה,* ובסוף השיר (צד ע"ז) בא שם הלשון הזה: „אפוד בקרבנו.. לנו בנו נחמון למגדל עוז.. עזרא**“ ועזריאל ויתר אוהבי דעות הליצוני ולא שקרו, הם כהני.. הם יודעים ספר וספור עם ספר אכן לספר היקר נזחרו, הם יודעים אל יוצרם שיעזר אבל מלין ליראת כופרים עצרו“ וכמה מסכים הלשון הזה עם המסופר בחקדמת הספר כי ההגיוניים והפילוסופים פערו על המחבר פיהם בלי חק, לא חדלו מלשחוק, ולא חשכו מפניו כלימות ורוק, בדברו עמהם מענין הספירות! — — אך

(*) המשורר הזה מוכנה: „בידא"ש,“ כאשר תראה מהלשון הזה אשר אני מעתיק פה וכתב ההתנלות לכדרי: „גם ראינו אגרת שלוחה מן המס המופלא הרב המובהק ר' נושה בר' נחמן ז"ל שלוח אל האיתנים רבני צרפת בימים ההם טוען לפניהם בחמזות רבות מעידות על שכלו וחפנתו לזכות רבי הגדול ז"ל בדברים רבים וכפרט בהרחקת ההגשמה אשר האשימוהו עלי' כמדומה א"כ שהיו מוגשימים בפרהסיא בזמן ההוא, גם המס המשורר אין בידא"ש העיד על גדולי ארץ מוגוריו ואולי כמהתל או כמושד בכשרים ואמר הם יודעים אל יוצרם שיעזר... ראו זה רעה חולה שהיו מסלקי השעור כופרים בעיניו.“ העתקתי כל הלשון הזה, להיות הדבר נפלא בעיני, כי בעוד שהנדרשי משבח את הרמב"ן לפני תלמידו הרשב"א, תוך כדי דיבור הוא קולע חצים שנונים על המשורר הנ"ל; והחצים האלה הלא יפלו גם על הרמב"ן. כי בהעיד המשורר על גדולי ארצו: שהם יודעים שיעור קונס, ויעיד א"כ עליהם שהם מוגשימים בפרהסיא לפי דברי הנדרשי — הלא יעיד זאת גם על הרמב"ן! שהנה גם אותו כלל המשורר בין גדולי ארצו, כאשר יאמר בשירו: „לנו בנו נחמון למגדל...“ ואיך ערב הנדרשי לבו לעשות כזאת לפני הרשב"א! —

(**) הח' שטיינשניידער מביא במפתח האוצר שלו הכרעת הח' לאנדויער ז"ל שר' עזריאל הוא הוא ר' עזרא ורובה לתקן ע"ז דברי הרב הח' ד"ר זקס בספרו מן פיוטי הספרדים 326; ואנכי לא ראיתי חנוס דברי לאנדויער, אבל מדברי המשורר שלפנינו אנו למדים, כי ר' עזרא לחוד ור' עזריאל לחוד. —

כל הדברים אשר דברנו עד כה המה נכנסים אך בגדר ההשערה, ואם הם אמנם השערות קרובות לאמת; אבל עוד אתנה ע"ז אות אמת ומופת נאמן שהספר עזרת ה' הוא לר' עזריאל הנ"ל. ומתחלה אוכיח כי מיה אחרי הקדמת הספר נכנס ספר אחר מעשה ידי מחבר מאוחר לר' עזריאל ז"ל, וכן אחרי תום הספר ההוא של ר' עזריאל באו עוד דברים ממחבר השני הזה. כי הנה כפי אשר ראינו סיים המחבר בהקדמתו כי כל כוונתו לענות למלעיגים על הקבלה ועניני הספירות על שאלותיהם ולפרק קושיותיהם בפילפולו, והמחבר יגיד לנו באותה ההקדמה כי זה תכליתו בדברים ברורים כשמלה לא כמראות ולא בחידות, ותחת זה, יפתח גוף הספר כמשל פיו ויביע חידה, כי האיש (הקב"ה או שכינתו) מרבה שיחה עם האשה (הנשמה) היא שואלת והוא משיב, אמנם האשה שואלת גם היא והאיש משיב גם הוא בעניני הספירות והקבלה, אבל השאלות והתשובות בענינים הללו אינם מתחילים כ"א אחרי מאמר ארוך מענין השארת הנפש (ובגליון כתוב: ענין שארות הנפש. וכן יד שלוחה מצוירת שם, וקו ארוך ממושך להורות ע"ז). וכי עולם המעשי הזה איננו עולם הגמול, וכן מוכיח שם המחבר הוזה כי העולם הזה איננו קדמון בהיות הנפש והתורה קדומים לו — ודבר אין להמחבר עד כה בחקירות האלה עם הקבלה ועניניה. אח"כ תשוב האשה אל אישה ותשאול את פיו אם הכורא כל יכול, ופה ישכיה האיש לאשתו שאון גלי ספקותיה כי יכפה עליה כניגית האמנת הספירות, כי האמונה הוה אומרת למצולת הספיקות: חרבי! ולנככי הקושיות אשר יהמו יחמרו: הסו! — ואעידה לי עוד שני עדים נאמנים כי המשל חחידיי מוויכות האיש עם האשה הבא אחר ההקדמה הנ"ל הוא ספר בפני עצמו. העד האחד: כי נמצא לספר השני הזה — כפי אמרי — באמת גם הקדמתו בפני עצמה. כי מיד אחרי ההקדמה מתחילים הדברים האלה: —

אמר המחבר בסעיפים מחוינות לילה בנפול תרדימה על אנשים.. רעיוני לבי עלו ויבהילו כהכלי העולם על המשמרת הראשונה... והנה הגיע העת שהתינוק יונק משדי אמו ולא רצה לשנף עצמו כחלב נכריה ושכ אל מקום אצילותו

להניק והנה האשה הכבודה העומדת בהיכלי מלך אשר תשוקתה
רב אל אישה מספרת עם בעלה . . וכשמעי דבריה נתכוונתי לה
לראות תשובת האיש הגבור המשפיע מחכמתו אליה . . ואכתכם
על ספר בדיו למען יהיה למשמר וזה לשונה: האיש
הגדול וכו' וכו' וכו'.

אין ספק א"כ, שכל הלשון הזה מן „אמר המחבר“ עד „וזה לשונה“
שהעתיקתי פה בקצרה, הוא הקדמת הספר השני אשר אמרתי; ומן
„האיש הגדול“ ואילך, הוא גוף הספר הזה השני. והעד השני לזה
הוא: כי הקדמת ספר „עזרת ה'“ מגדת, כי בא מחברה ז"ל אל מקומות
מושבות אחינו בני ישראל המתעסקים בחכמה, בימים ההם, ימי טובה,
בעוד אשר פרחו גפן הפילוסופיא בכרם בית ישראל ותהי למשע
אדרת, בעוד אשר הנצו רמוני המדעים להתפאר! — סוף דבר, בא
אליהם בזמן אשר לא הרהיק עוד הרחק מאד מאדם הגדול בענקים,
הרמב"ם ז"ל. ועל זה יעיד הלשון שם: „והביא ראיה דברי חכם
אחד מחכמיהם שאמר שבעל התושיה אין להאמין בו“ כו' והמליץ
האלה ירומוזן על הרמב"ם, אשר יתאונן רע באוני בני דורו בהקדמת
ס' המצות לאמר: „כי זהו שכל רוב הסגולות בזמננו זה כי לא יבחנו
המאמר בענינו אבל כהסכימו למאמר מי שקדם בלתי בחינת
המאמר הקודם כ"ש ההמוץ“ וככתבו לקהל מרשיליא מקונן ג"כ הרב
ואומר: „שהדבר שמועים בו רוב העולם או הכל . . שכל הדברים
שימצאו בתוכים בספרים יעלה על לבם בתחלה שהם אמת וכש"כ אם
יהיו הספרים קדמונים“ וכו'. ולא יתכן להמחבר לרבר כן, לצרף
את הרמב"ם לחכמי דורו של המחבר בספרד, ולאמר עליו כי הוא
„אחד מחכמיהם“ אלא אם היה זמן המחבר ובני דורו קרוב לזמנו של
הרמב"ם ז"ל, ואי אפשר לומר מעתה שכל הדברים במשל החידיי הזה
מן אמר המחבר עד סוף כל הענין הוא שייך להספר עזרת ה'. כי שם
מביא כבר בשם ס' הזהר בזה"ל: וכן נאמר בס' הזהר כההיא ספירה
דאיתקריא תורה איתכרי עלמא כו'; וכבר נתפשטה הקבלה מאד בזמן
הממשל הזה, כי בימיו נפלגה הקבלה ושונות היו דעות המקבלים
הרבים, כאשר יורה המאמר הזה הבא שם: יודע אליך כי יש מן

הספירות שהיו בכח א"ס מאז ומני קדם כמו הספירה הראשונה שהיא שוה לאין סוף, וחכמי הקבלה מהם רבים יקראוה אין סוף מרוב שעותם בספרות מפני שהיא שוה לא"ס וכ"ל. [נכדומה לזה כותב ר' גכאי בדרך אמונה שלו, (ד' ז' ע"א) בזה"ל: וקרא לכתר מקור אין סוף מכאן יתבאר לך כי הכתר אינו אין סוף כמו שטענו בזה רבים ונכבדים כו' —] והנה הממשל הזה מכנה להספירות שמות רבים כמאד מאד (ולא כן בעל השאלות והתשובות) וגם זה יורה היותו מקובל אחרון — ודע שלשון הקדמת הספר, "והביאו ראי' דברך חכם אחר מחכמיהם" הוא דבור קשה נגד הרמב"ם, לפי שהוציאו המחבר מן כלל חכמיו — וגם בפנים הספר ירמוז על הרמב"ם בהסתרת פנים, כי יאמר: „וחכמי המחקר אמרו כי שכל האדם יש לו גבול“ כלומר: גם הם מודים לדבר זה, והכוונה על פרקי ל"א ול"ב מראשון למורה, עיי"ש. וכמו שמביא ר' עזריאל את הרמב"ם ורומז עליו בשם „חכמי המחקר“ כן עושה גם תלמידו בקבלה, הרמב"ן. ומורה על הראב"ע בלשון חכמי המדות, כי לשון הרמב"ן בשער הגמול: „ואנשי המדות עצמן יאמרו שגן ערן תחת קו ההשויה שלא יוסיף היום ולא יתסר“ הוא הוא לשון הראב"ע בפ' בראשית על מקרא ונהר יוצא כו': „וידענו כי גן ערן תחת קו השהוה שלא יוסיף“ כו', (ועיין מחברתינו התחיה צד 8 הערה 1).

נשוב לעניננו, ונאמר: כמו שנכנסו דברי הממשל אחרי הקדמת הספר של ר' עזריאל כאשר הראנו, כן ילזו דבריו גם אחרי חתימת הספר המתחילים בלשון הזה: „אמר המחבר בעבור כי מספר הגלגלים וכוכבי לכת ותנועתן והקפתן נודע לנו מדרך חכמת התשבורת בראיות ברורות, אמנם סדר הגלגלים עם כוכביהם כי מדוע שכתתי למעלה מצדק וצדק למעלה ממאדים וכן השאר למה הם ככה לא נודעה זאת אפי' לראש הפילוסופים אריסטוטלס היוני, כאשר דבר החכם הגדול רבי יהודה הכהן בר' שלמה הכהן בן מתקה הידוע בעל ספר מדרש החכמה ז"ל,* (וכבוד אורי (או: מורי) כתר (כתרי? או כת"ר, *) בעל מדרש החכמה הזה נטה אחרי הנסתרות כפי הנראה מהמאמר שהביא לנו ממנו בס' שטיינשניידער כמכתב העתי שלי — היונה — (נד 32)

שהוא ר"ת: (כבוד תורת רבי'?) אבא מרי ז"ל פי' זה הענין בדרך חכמת הקבלה ראיתי כי הוא ראוי לכתבו הנה להיות לי למשיב נפש, והחכם ישמע ויוסיף לקח וברכות לראש משכיר. — ופה יביא המחבר הזה דברי אביו המציג זה לעמת זה — גלגל המקיף וגלגל הכוכבים הקיימים נגד הספירות. ודברי אבי המחבר הולכים ומגיעים עד גלגל כוכב הנמצא מן הספירה השמינית — הוד — לדעתו. ואת"כ מתחיל המחבר לאמר עוד: „אמר המחבר עד הנה פירש כבוד אבא מרי ונעתק אל צרור החיים ולא הספיק להשלימו ואני עבדו הצעיר נתנני לבי להשלימו מצדקתו וברכתו ועתה אתחיל להשלימו ואדברה כעבד לפני אדוניו וכתלמיד לפני רבו ואומ'“ כו'. אין ספק שהמחבר הזה הוא הממשל, כי ותחיל פה שתי פעמים דבריו בלשון „אמר המחבר“ וכן מתחיל גם כן המשל — החידיי, כנאמר למעלה — וכיותר עוד יעיד הלשון: „ראיתי כי הוא ראוי לכתבו הנה“ בברור גמור, כי דבריו אלה הם רק הוספות לספרו הקדום המדבר מאותו ענין של הספירות (אך שכל ספרו בכלל עם מאמרו זה האחרון הם חק תוספות לספרו של של ר' עזריאל) ר"ל: בעבור שדבר זה תלוי בזה לכן ראוי הוא להכתוב גם הדבר השני באותו מקום — וגדולה עוד מוז, כי בסוף הענין הזה של האצלות הגלגלים ובוכבי לכת מהספירות נכתב עוד בפירושו:

זה"ל: ודע כי גולה לו (לכטרוני) סוד גדול ואלו היה יהודי היה ראוי לחכמת אלהית. ולכן לא נקמה על החפץ של המקובל הזה להסתייע מדברי בעל מדרש החכמה. והנה מדברי המקובל הזה למדנו שס' אביו בעל מדרש החכמה היה ר' שלמה וכן כתוב בסדר הדורות (שמות בעלי המחברים אות י' ושמות הספרים אות נו'); ובהיונה (סס) נקרא אביו בעל מדרש החכמה שתי פעמים בטעות שס: שמואל. והחכם לוכן בספרו היקר: לור געשיכטע אונד ליטעראטור, (עמוד 437) קורא את בעל מדרש החכמה: ר' יהודה בן משה? — ואולי היה שם אביו של בעל המדרש: משה, ויהיה אולי שם: „מתקה“ ככתוב אצל המקובל שלמו, כינוי למשה. ולפי זה הכה הוא ר' יהודה הכהן בר שלמה מטוליטולה בעל המדרש הוא ולא אחר ר' יהודה הכהן בר משה המעתיק ס' אביו אל חסין. (יוחסין ד' ע' ע"א בדפוס זאלקוואל וע"י קורא הדורות ד' ג' ע"א).

עכ"ה ר"ת: עד כאן הגהתו. — הנה הוכחנו, כי הקובץ הזה כולל שני ספרים, האחד: ס' עורת ה', הכולל פי' הספירות בדרך שאלות ותשובות, והקדמת הספר. היא: אני האיש הידוע וכו' כמו שהעתקנו; והשני: ממחבר מאוחר, והחולץ אמנם בדרך המחבר הראשון, אבל מוסיף עליו דברים רבים אחרים וגם חקירות אחרות אשר אין להן יחס בעצם לעניני הספר הראשון, שהם עניני הספירות, ותחלת הספר השני הזה, הוא: אמר המחבר בסעיפים וכו' כמו שהעתקנו ג"כ. ומעתה, הכתוב על גב השו"ת: ופי' יס"ב (יוד ספירות בלימה) על דרך שאילה ותשובה" הוא נכתב שלא במקומו; כי מקומו הוא לפני התחלת הספר, היינו: לפני הדברים: אני האיש. — והנה לא ידענו את שם המחבר המאוחר המוסיף על דברי המחבר הקודם לו; לא ידענו לא את שמו ולא את שם אביו, שהיה גם הוא חכם בקבלה ובמשפטי הכוכבים, כמו שנראה מהדברים אשר מביא על שמו כנו זה המחבר. ואמנם המחבר שקדם לו, אמרתי, שהוא ר' עוריאל. ואמרתי שאתן ע"ו אות אמת וגאמן. וזה הוא: — בשנת שכ"ג נדפס בפרו"א ס' דרך אמונה*)

(*) בס' הזה תבוא לראשונה אגרת בת עשר שאלות להמחבר ותלמידו ר' יוסף הלוי; והמחבר בחיבורו זה הוא משיב לתלמידו על כל השאלות האלה. אפס כי חסוד בעיני מחד הדבר הזה אם היה לו באמת להמחבר תלמיד ושמו כן יוסף הלוי ושגשגלו באמת לפני השאלות הללו. כי איך יתפוש התלמיד לשון ר' עוריאל בשאלות האלה בעיניו ממש (רק כי השאלה העשירית איננה בס' ר' עוריאל אשר הוא ס' עורת ה') והלא לא ידע התלמיד דבר לא מר' עוריאל ולא מתשובותיו על השאלות האלה, רק הרב יביא כפעם בפעם סוף לדבריו מדברי ר' עוריאל!! — ונראה שחיה מקובלים כמו כחם לעשות כמעשה ר' עוריאל כי יבואו מתפנדי הקבלה לכנות אותם בשאלות וקושיות. ככה עשה הגבאי, וככה אמר גם המקובל שלנו, המוסיף על דברי ר' עוריאל, להקנות את שיטתו יחיבי הקבלה בתשובותיו עליהם גם הוא מעין תשובות ר' עוריאל. ולכן נראה שבאמת אין החבור הזה של המקובל הבלתי נודע לנו לא רק תוספת בלבד על חבורו של ר' עוריאל; כי אם חיבור בפני עצמו על דרך החיבור של ר' עוריאל. לכן מעתיק המחבר השני הזה ג"כ מאמרים שלמים מספר ר' עוריאל, כי תכלית אחד לר' עוריאל ולו — לעמוד לימין הקבלה

בדרך שאלה ותשובה בעניני הספירות לר' מאיר ׳ן גבאי, אשר השלימו לחברו בשנת רצ"ט; ושם מביא דברים רבים מרבו של הרמב"ן ר' עזריאל תשובות שאלות בקבלה שקבל מפי רבו ר' יצחק סגי גהור*) בן הרמב"ן שהיה שלישי לאלהיו וכל המובא שם על שם ר' עזריאל נמצא בס' שו"ת הלזת מלה כמלה. עכ"פ ידענו עתה שחבר ר' עזריאל רבו של הרמב"ן ס' הנקרא „עזרת ה'“ ועד הגנה לא שמענו שחבר הק ספר ששמו „ס' המלואים“ (סדר הדורות אות מ') בשמות כל הספרים ע"פ א"ב, קורא הדורות ד' י"א ע"ב ד' ברליון) ונראה שבס' המלואים הזה דרש ר' עזריאל כל אות מלא שבתורה ע"פ קבלה, והדבר הזה למדתי מפירוש התפלות לריוקנשי (עיון cod. 63 ס' ד') שמובא שם פירושים מר' עזריאל על אות ה' הנוסף לאחרונה במלת: כמוכה; כי יתכן מאד שס' המלואים לוקחו הפירושים האלה. —

ולבליה מרודפיה. (ומטעם זה גם הנבאי לוקח דברים מתשובות ר' עזריאל באיה מקומות ואינו מביא מי הוא בעל הדברים.) והספרים ערכנו אח"כ שני הספרים. ואולי קרה כן גם להכ"י שהיה בידי הר"ח מיכאל ז"ל, עי' אולרות חיים קובץ 380 שם יבואו ג"כ שו"ת רבי' עזריאל (בענין סודות הקבלה) וע"ז הוסיף הר"ר שטיינשניידער שם לומר שהם שו"ת על חקירת העוה"ן; וכן יחקור גם מחבר השני בקובץ שלנו, שהוכנסו דבריו בין דברי ר' עזריאל, מענין העוה"ו, שהוא איננו עולם השכר ואינו קדמון, מובא למעלה — גם בקובץ 14 וקובץ 192 מ"כ"י החכם המנוח הכ"ל יבואו שו"ת בעניני הספירות והקבלה, ואולי הם ג"כ השו"ת הללו של ר' עזריאל. — ודע כי כל דברי אלה בדבר קובץ 64 הוא כתבתי בטרם הביא לי בעל הספרים את הרשימה שעשה החכם המלניץ מוהר"ר לונץ יחי'. ולפי דברינו כולל הקובץ הזה רק ב' ספרים ולא ג'. והם: עזרת ה', היינו: ספרו של ר' עזריאל, כשם. רק בס' השני של המקובל, ההולך בספרו בדרך ר' עזריאל והמוסיף עליו, רק הוא לא כשם; והסופר כתב בלרו: לא מלאתי יותר בהעתק. ומה שנוגע לקובץ 3 ס' ה' שמוכא שם ר' עזריאל, הגה הוא מוכא שם אמנם רק פעם אחת; אבל גם שאר השו"ת שם הם לר' עזריאל, אך בשיבושים וקצת שינויים מאותן שהן בקובץ המדובר פה. —

*) המשכיל ר' ארי' ל"ב ריווקרנץ (הנכפל בהוצאת ס' יסוד עולם) אמר, כי מה שאמר ר"ע בהקדמת הס': „והחזיקו בי בחוקת עור“ מרמז על היות מתנגדיו מלעיגים עליו כי היה תלמיד לאותו סגי גהור. —

Cod. 73.

ד' המוטוט בש' בראשית על מקרא וישכן מקדם לגן עדן מביא
מאמר שלם ממאמר גן עדן לר' חיים בן ישראל, ומתחיל בזה"ל: ראיתי
החיבור שחבר החכם ר' חיים בן ישראל נ"ע וקראו מאמר גן עדן
שביאר בו בראיות מופתיות מציאות גן עדן של משה וכו'. ולהלן שם
על מפניך אסתר כותב ג"כ המוטוט: כמו שביאר החכם בן סיני והביאו
בראיות חזקות החכם ר' חייא (חיים) בן ישראל נ"ע במאמר גן עדן. —

מי יבוא אחרי המלך בין דורשי רשומות קדמוניותינו וחוקרים
וכודקים במחנה הנשאר לפליטה, החכם צונץ, אשר ככר עשהו? —
אך נעתרתי לבקשת הזקן שקנה חכמה הר"ר ביסליכים שי' ואולם
מטרדותי בהשלמת מחברותי הראתי רק המעט הזה; יקחנו נא הקורא
רצון מירי. ומי יתן ויקומו רבים לחפש בכל אלפי יהודה אחרי כל
חמדת ישראל מחמדינו מקדם כתבי יד ישנים! מי יתן ויתעוררו
האנשים אשר מחיר בידם לקנות חכמה ויתנו לב לגאול משחת בלי
ספרי קדמונינו, וגם אותם יביאו אל תוך כתי אוצרותם; או אז יגנוז
גם למעלה ולא רק למטה, ולאוצרם אוצר ה' יקרא! — אלה דברי
הדל באלפי יהודה

ברלין, בחדש שבט תר"י.

שניאור בלא"א מ"ו הרב כמוה' צמח זקש נר"ו.

Catalog

werthvoller hebräischer Handschriften

von

Dr. L. Zunz,

mit

Anmerkungen, enthaltend einige Untersuchungen über einzelne in den Handschriften erwähnte Autoren, und Auszüge aus denselben

von

Senior Sachs.

Zu beziehen durch **S. Loewenherz,**

Kronen-Strasse No. 32.

Berlin, 1850.

Druck von Kornegg's Buchdruckerei in Berlin.